Załącznik do Uchwały

Nr XXXIV/430/2023

Rady Miejskiej w Szczebrzeszynie

z dnia 28 czerwca 2023r.

Gminny Program

Opieki nad Zabytkami

na lata 2023-2026

Gminy Szczebrzeszyn

Opracowanie:
Beata Trochimiuk

Spis treści

1. WSTĘP 4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE 6
3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej dnia 2 kwietnia 1997r. 6
3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami 7
3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym 14
3.4. Inne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 14
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 16
4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami – dokumenty o znaczeniu krajowym 16
4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022; 16
4.1.2 Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030r.) 18
4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kreatywność) 2030 19
4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa 20
4.2.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami 20
4.2.2. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r. 23
4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego 26
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO 28
5.1. Strategia rozwoju gminy Szczebrzeszyn na lata 2022-2030 28
5.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Szczebrzeszyn. 29
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA I GMINY 33
6.1 Ogólna charakterystyka Gminy. 33
6.2 Rys historyczny 34
6.3 Krajobraz kulturowy i strefa środowiskowa 36
6.4. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla miasta. 37
6.5.Zabytki objęte prawnymi formami ochrony. 47
6.5.1. Zabytki nieruchome w gminie Szczebrzeszyn wpisane do rejestru zabytków 48
6.5.2. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. 49
6.6. Dziedzictwo niematerialne 50
6.7. Zabytki ruchome 52
6.8. Zabytki w zbiorach muzealnych 52
7. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW 52
7.1. Obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Szczebrzeszyn 53

7.2. Zabytki archeologiczne 67
8. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ 70
9. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE 72
10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU 76
11. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU 77
12. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU 78
13. PLANOWANE ZABIEGI ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW w GMINIE SZCZEBRZESZYN 80
14. Bibliografia 80

1. WSTĘP

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szczebrzeszyn na lata 2023-2026 jest dokumentem służącym określeniu planowanych działań władz gminy w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania prac z zakresu ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023 – 2026 jest dziedzictwo kulturowe znajdujące się na obszarze administracyjnym Miasta i Gminy Szczebrzeszyn.

Głównym celem Programu jest określenie kierunków działań samorządu dotyczących zachowania dla przyszłych pokoleń występującego na administrowanym terenie dziedzictwa kulturowego.

Dziedzictwo kulturowe to istotny czynnik życia i działalności człowieka. Istotną część dziedzictwa kulturowego stanowią zabytki, które nie tylko są materialnym śladem przeszłości, lecz także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Dziedzictwo kulturowe to także bogata i zróżnicowana mozaika ekspresji kulturalnej i twórczej, odziedziczona po poprzednich pokoleniach i spuścizna, którą przekażemy kolejnym generacjom. Tak więc, Dziedzictwo kulturowe obejmuje obiekty naturalne i archeologiczne, muzea, zabytki, dzieła sztuki, zabytkowe miasta, dzieła literackie, muzyczne i audiowizualne oraz wiedzę, zwyczaje i tradycje mieszkańców regionu. Dziedzictwo kulturowe wzbogaca życie obywateli, jest siłą napędową dla sektora kultury i sektora kreatywnego oraz odgrywa rolę w tworzeniu i rozwijaniu kapitału społecznego regionu i kraju. Jest to również ważny zasób dla wzrostu gospodarczego, zatrudnienia i spójności społecznej, oferujący potencjał rewitalizacji obszarów miejskich i wiejskich oraz promowania zrównoważonej turystyki.

Gminny Program opieki nad zabytkami na lata 2023 – 2026 kontynuuje starania samorządu o systematyczne i perspektywiczne prowadzenie działań z obszaru ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym miasta i gminy wyrażone w Programie ochrony zabytków, który obowiązywał w latach 2019-2022.

Aktualnie opracowany Gminny program opieki nad zabytkami – bazując w znacznej mierze na doświadczeniach wynikających z realizacji uprzedniego tego typu dokumentu – w części modyfikuje i jednocześnie wyznacza nowe cele przy jego realizacji.

Na wstępie opracowania przedstawiono cele programu opieki nad zabytkami, informację dotyczącą aktów prawa krajowego regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego, ocenę stanu dziedzictwa kulturowego gminy. W programie określono instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami, założenia programowe – priorytety programu oraz kierunki działań ze wskazaniem zadań, zasady oceny jego realizacji oraz źródła finansowania.

Dokument zawiera aktualizację wszelkich zaistniałych na przestrzeni minionych czterech lat zmian w obowiązującym prawie dotyczącym zagadnień związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami, a także wprowadza zmiany w stosunku do istniejącego stanu zabytków zlokalizowanych na terenie miasta i gminy.

Program Opieki nad Zabytkami jest także elementem polityki samorządowej. Ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe Gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny Program Opieki nad Zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacniać poczucie tożsamości, wspierać identyfikację jednostki z tzw. „małą ojczyzną".

Program adresowany jest do lokalnej społeczności, mieszkańców gminy, w tym do właścicieli zabytków, władz samorządowych, miejscowych organizacji i osób zainteresowanych dziedzictwem kulturowym.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym do zadań własnych gminy.

Podstawą prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i opracowania programu opieki nad zabytkami jest Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy, zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym jak i gminnym. W myśl art. 87 ustawy, program opieki nad zabytkami opracowywany jest na 4 lata i ma na celu, w szczególności:

1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

6)podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ww. Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami oraz finasowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowalnych przy zabytkach a także organizację organów ochrony zabytków.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na lokalne organy samorządowe obowiązek:

1) Uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,
2) Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w postaci zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków,
3) Sporządzania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami przyjmuje Rada Miejska, po uzyskaniu opinii Lubelskiego Konserwatora Zabytków w Lublinie. Z realizacji programu zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie, które przedstawia odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte w Polsce ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego oraz zadania państwa w zakresie jego ochrony określają art. 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Dookreślenie konstytucyjnego obowiązku państwa wraz z podziałem kompetencji na poszczególne organy administracji publicznej i instytucje państwowe następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w następujących przepisach:

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej dnia 2 kwietnia 1997r.

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (…) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska , kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”,

Art. 86 „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Podstawa prawną w kwestii ochrony zabytków w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art. 3 ustawy zawiera zbiór definicji, wiążących na gruncie wykładni i stosowania prawa.

1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt.1;
3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt.1;
4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 4 ustawy objaśnia, że ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 ustawy określa w sposób otwarty, kwestie opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: „naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i

utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury".

Art. 6 ustawy klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicje zabytku:

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

a) krajobrazami kulturowymi,

b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,

c) dziełami architektury i budownictwa,

d) dziełami budownictwa obronnego,

e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,

f) cmentarzami,

g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,

h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,

c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),

f) instrumentami muzycznymi,

g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,

b) cmentarzyskami,

c) kurhanami,

d) reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7 ustawy określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków;

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Rejestr zabytków - dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru , a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza się możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku .Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji Wojewódzki Konserwator Zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek

właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Lista Skarbów Dziedzictwa – prowadzi ją minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, zaliczany do jednej z kategorii, na podstawie decyzji wydanej przez
ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii – Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w drodze rozporządzenia może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, o którym mowa w ust.1, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony Światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Park kulturowy – jest formą ochrony zabytków. Tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park może być powoływany przez radę gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 16 ust. 1 ustawy „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

Art. 17 ustawy określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: „prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku

kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18 ustawy

„1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19 ustawy wskazuje, że:

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;

2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;

3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20 ustawy mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

Art. 21 ustawy „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22 ustawy

„1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1)zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2)inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3)inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

7. Ewidencje, o których mowa w ust. 1, 2, 4 i 6, mogą zawierać dane osobowe obejmujące:

1)imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku;

2)imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną;

3) imię i nazwisko lub nazwę wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.

Art. 89 ustawy wskazuje, że: „Organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

Zgodnie z ustawą do zakresu działania samorządu gminnego należy wykonywanie zadań publicznych o charakterze lokalnym w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. W szczególności zadania własne obejmują sprawy kultury (…) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

3.4. Inne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 503 z późn. zm.),
2) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. 2023r. poz. 344),
3) Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. o kształtowaniu ustroju rolnego (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 2569 z późn.zm.),
4) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. prawo budowlane (t.j. Dz. U. z 2021r. . poz. 2351 z późn.zm),
5) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. prawo ochrony środowiska (t.j. Dz. U. z 2022r. poz. 2556 z późn.zm),

6) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz. U. z 2022r. poz. 916, z późn.zm),
7) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. z 2020 r. poz. 194 z późn.zm),
8) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz.1327 z późn.zm),
9) Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz.385),
10) Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022r. poz. 2393),
11) Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020r. poz. 164 z późn.zm).
12) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz. U. z 2021r., poz. 81),
13) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz.1388 z późn.zm),
14) Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153),
15) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56),
16) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259),

17) Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650),
18) Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564),
19) Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz.U. 2011 nr 172 poz. 1018),
20) Europejska Konwencja Kulturalna sporządzona w Paryżu 19 grudnia 1954 r. (Dz. U. z 1990 r. Nr 8, poz.44),
21) Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego podpisana w Hadze 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957r. Nr 46, poz. 212)
22) Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych, (Karta Wenecka) przyjętej w Wenecji w dniach 25 – 31 maja 1964r.
23) Międzynarodowa Karta Ogrodów IFLA-ICOMOS (Karta Florencka) przyjętej dnia 15 grudnia 1981r. we Florencji,
24) Europejska Konwencja Krajobrazowa, sporządzona we Florencji 20 października 2000r. (Dz. U. z 2006r. Nr 14, poz. 98).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Gminny Program Opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 jest zgodny z założeniami polityki państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty, do których odwołuje się dokument uwzględniono na trzech poziomach: krajowym, wojewódzkim i lokalnym.

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami – dokumenty o znaczeniu krajowym

Rządowymi dokumentami tworzącymi ramę do mecenatu oraz nowoczesnej polityki względem materialnej poprawy stanu zabytków są:

4.1.1 Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022;

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty Uchwałą nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019r.

Celem głównym Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację

systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Cel główny realizowany jest przez 3 cele szczegółowe, podzielone na kierunki działań:

Cel 1 szczegółowy: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań:

1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym
2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

Zadania w ramach kierunku: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1) Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem, zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
2) Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym;
3) Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach;
4) Konkurs Generalnego Konserwatora zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Zadania w ramach kierunku: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:

1) Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich;
2) Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich;
3) Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego;
4) Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel 2 szczegółowy: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunki działań

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami;
2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego .

Zadania w ramach kierunku: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1) Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnienie przez bazę wiedzy).

Zadania w ramach kierunku: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1) Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel 3 szczegółowy: Budowanie świadomości społecznej wartości kulturowego

Kierunki działań

1) Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.
2) Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

Zadania w ramach kierunku: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

1) Kampania społeczno – edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
2) Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Zadania w ramach kierunku: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1) Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowaniu świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.1.2 Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030r.)

Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030r.) została przyjęta Uchwałą nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017r. (M.P. z 2017r., poz. 260). Strategia jest instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągania oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów Strategii. Głównym celem jest tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski, przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym. Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1. Obszar e-państwo

Kierunek interwencji: Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny: Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej. Kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizacje należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczenia najcenniejszych zasobów kultury.

2. Kapitał ludzki i społeczny

Kierunki interwencji: „Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej", przez co uznano, że „Inwestycje w kulturę wpływają nie tylko na ekonomiczny rozwój i wzrost konkurencyjności, ale także na wzmocnienie kapitału społecznego. Inwestowanie w ochronę dziedzictwa, rozwój i modernizację infrastruktury kultury oraz edukację kulturalną – kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji przyczynia się do rozwijania kultury i innowacyjności. Dzięki tym kompetencjom i uczestnictwu w kulturze społeczeństwo buduje z jednej strony tożsamość, szacunek do tradycji, poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii, z drugiej zaś kreatywność, innowacyjność, otwartość i tolerancyjność".

Działania do 2030 r.:

1) Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
2) Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam" w dostępie do kultury.

4.1.3 Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kreatywność) 2030 została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020r. (M.P. z 2020r., poz. 1060).

Cel głównym Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 jest **wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków**, który odnosi się do zagadnień jednego z obszarów wpływających na osiągnięcie celów Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju: Kapitał ludzki i społeczny.

Dokument jest również powiązany z realizacją działań wskazanych w poszczególnych obszarach dla wszystkich trzech celów szczegółowych Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Cel główny Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 doprecyzowują trzy cele szczegółowe:

Cel szczegółowy 1: Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne, poprzez usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami;

Cel szczegółowy 2: Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich, poprzez tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę;

Cel szczegółowy 3: Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju, poprzez wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwoju kompetencji zawodowych na rzecz branż kreatywnych.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Szczebrzeszyn wykazuje zgodność z zasadami i kierunkami wyznaczonymi w dokumentach programowych na poziomie województwa a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

4.2.1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubelskiego na lata 2019 – 2022 został przyjęty Uchwałą Nr IX/160/2019 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 2 września 2019r. Cele podzielono na 2 cele strategiczne oraz na cele operacyjne i priorytety.

I. Cel strategiczny 1 Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako element rozwoju społeczno – gospodarczego regionu

   1. **Cel operacyjny 1:** ochrona zabytków materialnych i opieka nad zabytkami materialnymi:

      1) Działania podnoszące świadomość społeczeństwa o wartościach krajobrazu kulturowego i jego wpływie na budowę wspólnoty społecznej i tożsamości regionu, w szczególności poprzez wprowadzanie nowoczesnej formy ochrony krajobrazu kulturowego w postaci parku kulturowego;

2) Działania na rzecz opracowania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami w oparciu o aktualne uregulowania prawne w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
3) Prowadzenie gminnych lub powiatowych ewidencji zabytków.
4) Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania zabytków na obszarze województwa lubelskiego, w tym stała ochrona wartościowych układów przestrzennych: urbanistycznych i ruralistycznych, ze szczególnym uwzględnieniem budownictwa drewnianego, zabytków i obszarów poprzemysłowych, powojskowych oraz obiektów archeologicznych.
5) Upowszechnianie mechanizmu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych przez te jednostki.
6) Podejmowanie planowych działań w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pozostającymi w posiadaniu jednostek samorządu terytorialnego.
7) Promocja instytucji muzeum jako narzędzia ochrony zabytków i miejsca wypracowywania wzorca opieki nad zabytkami. Wykorzystanie nowoczesnych technologii w działalności statutowej muzeów w celu przyciągnięcia odbiorcy.

2. **Cel operacyjny 2:** Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego:
   1) Poszerzanie form współpracy środowiska naukowego z samorządami w procesie ustalania autentycznych regionalnych wartości kulturowych, w tym określanie wyróżnika autentyczności poszczególnych grup etnograficznych Lubelszczyzny.
   2) Podejmowanie starań o umieszczenie wybranych przejawów dziedzictwa niematerialnego na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.

3) Wspieranie aktywności regionalnej mającej na celu uświadomienie wagi niematerialnego dziedzictwa kultury dla zachowania tożsamości oraz prowadzenie planowych działań wspierających dziedzictwo niematerialne, poprzez tworzenie różnych programów edukacyjnych umożliwiających przekazywania przez twórców ludowych swej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych młodemu pokoleniu.
4) Propagowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności poprzez kultywujące je wydarzenia.
5) Upowszechnianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, jako niepowtarzalnej atrakcji turystycznej województwa, w szczególności poprzez wspieranie usług turystycznych na terenach wiejskich.
6) Wspieranie publikacji regionalnych oraz wydawnictw popularyzujących dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny jako elementu przyczyniającego się do wzmocnienia poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.

II. Cel strategiczny nr 2 Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny w działaniach promocyjnych i edukacyjnych wpływających na rozwojów społeczno – ekonomiczny.

1. Cel operacyjny 1 Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny

1) Poszerzanie wiedzy o dziedzictwie kulturowym i opiece nad nim przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej.
2) Popularyzacja akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego do wzmacniania społecznej świadomości (poczucia wspólnoty regionalnej) mieszkańców Lubelszczyzny.
3) Edukacja właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych w zakresie zasad opieki nad nimi i ich ochrony
4) Realizowanie studiów naukowych, wspieranie programów badawczych i dokumentacyjnych oraz organizowanie praktyk

studenckich i staży, zmierzających do stworzenia pełnej inwentaryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego niematerialnych i materialnego, zwłaszcza zagrożonego.

5) Edukacja na rzecz poznawania istniejących na przestrzeni dziejów relacji kultury polskiej z kulturami innych społeczności na terenie Lubelszczyzny.

2. Promocja dziedzictwa kulturowego Lubelszczyzny

1). Rozwijanie nowoczesnych form promocji województwa wykorzystującej bogactwo dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako czynnika rozwoju społeczno – ekonomicznego i budowania poczucia wspólnoty regionalnej i tożsamości kulturowej.

2) Promocja istniejących szlaków kulturowych oraz propagowanie ich tworzenia jako istotnych działań dla promocji regionu.

3) Wzmacnianie współpracy międzyregionalnej - krajowej i zagranicznej, województwa lubelskiego w zakresie wspólnej promocji dziedzictwa kulturowego, w tym promocja turystyki kulturalnej poprzez organizację międzynarodowych wydarzeń i przedsięwzięć kulturalnych.
4) Poszerzenie wiedzy społecznej dotyczącej przemysłów kultury jako istotnego potencjału sektora społeczno – ekonomicznego.
5) Promocja i stwarzanie dogodnych warunków do rozwoju przemysłów kultury jako czynnika stymulującego wzrost gospodarczy.
6) Promocja krajobrazu kulturowego województwa lubelskiego jako atrakcyjnych miejsc dla aktywności filmowej i przemysłów czasu wolnego.
7) Tworzenie mechanizmów włączających materialne dziedzictwo kulturowe w nowoczesny obieg gospodarczy: przemysłów czasu wolnego i przemysłów kultury, w tym promocja walorów niewykorzystywanych obiektów zabytkowych, jako miejsc dogodnych do nadania im istotnych funkcji społeczno – ekonomicznych

4.2.2. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r.

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 r. została przyjęta Uchwałą Nr XXIV/406/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 29 marca 2021r. Jest to dokument własny samorządu i podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję, cele i kierunki

rozwoju społeczno – gospodarczego województwa a także dokumentem umożliwiającym racjonalne organizowanie działań i prowadzenie skoordynowanej polityki rozwoju w horyzoncie czasowym.

Samorząd Województwa Lubelskiego w Strategii Rozwoju przyjął następującą wizję rozwoju: **„Województwo lubelskie racjonalnie wykorzystując specyfikę społeczno-gospodarczą, zasoby środowiska, a także policentryczność sieci ośrodków miejskich rozwija się w sposób zrównoważony. Kreatywność i otwartość mieszkańców, aktywność naukowo-badawcza, tworzenie i stosowanie rozwiązań innowacyjnych oraz partnerstwo w zarządzaniu kształtują nowoczesny charakter regionu**. Wzrasta jego znaczenie jako strategicznego producenta finalnych wyrobów bazujących na surowcach rolniczych, dostarczyciela usług prozdrowotnych i czasu wolnego. **W efekcie region oferuje atrakcyjną przestrzeń do życia, pracy i inwestowania w zdrowym i bezpiecznym otoczeniu"**

W celu jej osiągnięcia przyjęto następujące **cele strategiczne:**

1. Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych.
2. Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych.
3. Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu.
4. Wzmacnianie kapitału społecznego

Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa kulturowego istotny jest cel operacyjny **3.4. Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu.** Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe walory województwa lubelskiego wymagają nowego podejścia do ich wykorzystania tak, by mogły stanowić istotny czynnik rozwojowy. Odpowiedź na potrzeby współczesnego turysty oznacza konieczność przygotowania komplementarnych, atrakcyjnych produktów turystycznych generujących wyjątkowe i pozytywne emocje oraz doświadczenia, odpowiadających na indywidualne potrzeby. Podejmowane będą działania na rzecz tworzenia i rozwijania kompleksowych produktów turystycznych, które w łańcuch korzyści ekonomicznych włączać będą społeczności lokalne, a nie tylko właścicieli obiektów turystycznych. Coraz większego znaczenia będzie nabierało wykorzystanie nowych technologii i rozwiązań, nie tylko jako narzędzie dotarcia z informacją do klienta, ale jako istotny element kształtujący i promujący sam produkt, wpływający na jego kształt, wyjątkowość i atrakcyjność. Rozwijaniu funkcji turystycznej towarzyszyć będzie ochrona wartości będących podstawą budowania oferty turystycznej.

Do realizacji tego celu mają przyczynić się następujące kierunki działania:

1) Kreowanie, rozwijanie oferty i infrastruktury ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce;
2) Wspieranie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne – pakietowanie i sieciowanie, w tym kształtowanie spójnego układu szlaków rowerowych o znaczeniu europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym;
3) Rozwijanie produktów i ofert wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (m.in. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe), np. utworzenie Centrum Historyczno- -Archeologicznego „Grodów Czerwieńskich";
4) Organizacja punktów usług i obsługi dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa);
5) Upowszechnianie nowoczesnych, wykorzystujących technologie cyfrowe form dostępu do kultury i informacji o zasobach przyrodniczych;
6) Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.);
7) Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych;
8) Integracja współpracy, promocji, informacji i zarządzania w turystyce w oparciu o działający w Polsce system: Polska Organizacja Turystyczna – Regionalne Organizacje Turystyczne – Lokalne Organizacje Turystyczne;
9) Rozwój usług i infrastruktury sportowej, rekreacyjnej;
10) Upowszechnianie i rozwój sportu wśród różnych grup społecznych i środowiskowych;
11) Wspieranie przedsięwzięć sportowych w regionie oraz promowanie upowszechniania kultury fizycznej;
12) Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych.

Wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu wymagają nowego podejścia do ich wykorzystania tak, by mogły stanowić istotny czynnik rozwojowy. Odpowiedź na potrzeby współczesnego turysty oznacza konieczność przygotowania komplementarnych, atrakcyjnych produktów turystycznych generujących wyjątkowe i pozytywne emocje oraz doświadczenia, odpowiadających na indywidualne potrzeby. Podejmowane będą

działania na rzecz tworzenia i rozwijania kompleksowych produktów turystycznych, które w łańcuch korzyści ekonomicznych włączać będą społeczności lokalne, a nie tylko właścicieli obiektów turystycznych. Coraz większego znaczenia będzie nabierało wykorzystanie nowych technologii i rozwiązań, nie tylko jako narzędzie dotarcia z informacją do klienta, ale jako istotny element kształtujący i promujący sam produkt, wpływający na jego kształt, wyjątkowość i atrakcyjność. Rozwijaniu funkcji turystycznej towarzyszyć będzie ochrona wartości będących podstawą budowania oferty turystycznej. STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO DO 2030 ROKU nowych atrakcji w oparciu o niematerialne dziedzictwo kultury będzie sprzyjało zacieśnianiu więzi społecznych, integracji regionalnej, a także aktywizacji zawodowej mieszkańców. W znacznym stopniu przyczyni się do wykorzystania unikalnych zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju lokalnym i regionalnym.

4.2.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego

Dokument – Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego został przyjęty Uchwałą Nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015r. i jest obecnie obowiązującym dokumentem o charakterze długoterminowym i określa zasady i kierunki kształtowania struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa.

Środowisko kulturowe wskazano jako jeden z uwarunkowań wewnętrznych rozwoju zagospodarowania województwa lubelskiego. Na ten potencjał kulturowy składają się: zabytkowe zasoby urbanistyczne i ruralistyczne, unikalne zabytkowe obiekty architektury sakralnej i świeckiej, zespoły pałacowo-ogrodowe i dworskie, zabytki techniki i militarne, cmentarze różnych wyznań, miejsca kultu religijnego oraz stanowiska archeologiczne.

Wyzwaniem rozwojowym województwa lubelskiego jest poprawa ładu przestrzennego i harmonizacja zagospodarowania z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Dzięki odpowiedniej ochronie i promocji wzrośnie rozpoznawalność i atrakcyjność województwa lubelskiego. W założeniu jest, że zarządzanie krajobrazem oparte będzie o zasady komplementarności aspektów środowiskowych, historyczno-konserwatorskich i estetycznych.

Zrównoważony rozwój przestrzenny regionu prowadzący do podniesienia konkurencyjności województwa i poprawy warunków życia to wiodący cel. W sferze zagospodarowania przestrzennego środowiska kulturowego ,jako cel główny wyznaczono wzmacnianie tożsamości kulturowej regionu przez ochronę i pielęgnację zasobów kulturowych oraz ich wzbogacanie walorami współczesnymi. Dla powyższego celu określono cele szczegółowe :

1. identyfikacja, zachowanie i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz różnorodności krajobrazu kulturowego,
2. zachowanie przed zatarciem specyfiki kulturowej ukształtowanych historycznie struktur przestrzennych,
3. rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego.

W zakresie środowiska kulturowego Plan określa kierunki i działania mające na celu ochronę dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej.

1. Kierunek : Ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym, europejskim i krajowym

Działania:

1) Wykorzystywanie obiektów i kształtowanie zagospodarowanych przestrzeni kulturowych odpowiednio do ich statusu (światowego, europejskiego, krajowego),
2) Włączenie obiektów o wysokich wartościach kulturowych w systemie ochrony światowego i krajowego dziedzictwa.

2.Kierunek : Ochrona i opieka nad zabytkami nieruchomymi.

Działania:

1)Rewaloryzacja oraz rewitalizacja układów urbanistycznych, ruralistycznych i przestrzennych,

2)Rewaloryzacja obiektów i zespołów zabytkowych,

3)Ochrona przed zabudową i eksponowanie miejsc pamięci narodowej w tym, wydarzeń i walk historycznych,

4)Uczytelnienie reliktów zabytków archeologicznych.

3.Kierunek : Ochrona zabytkowego krajobrazu kulturowego.

Działania:

1)Wspieranie tworzenia parków kulturowych,

2)Zachowanie i konserwacja zieleni komponowanej,

3)Ochrona panoram w celu zachowania historycznych obiektów i zespołów urbanistycznych,

4)Ochrona zagrożonych zanikiem tożsamości historycznie ukształtowanych krajobrazów rolniczych,

5)Ochrona i odtwarzanie historycznych przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym,

6)Tworzenie szlaków turystycznych.

4.Kierunek: Ochrona dóbr kultury współczesnej.

Działania:

4.1.Ochrona przed deformacją układów urbanistycznych,

4.2.Ochrona przed zmianą formy i kompozycji architektonicznej obiektów,

4.3.Ochrona i rewitalizacja przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. szczególną rolę w opiece nad zabytkami przeznaczyła zapisom strategii rozwoju gmin, studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowym planom zagospodarowania przestrzennego (Art. 18). Niezależnie bowiem od ochrony wynikającej z wpisu do rejestru zabytków to Rada Gminy decyduje poprzez zapisy w wymienionych dokumentach o sposobach opieki nad swym dziedzictwem, mającym znaczenie lokalne i ponadlokalne.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Szczebrzeszyn wykazuje zgodność z celami zawartymi w następującym gminnym dokumencie strategicznym:

5.1. Strategia rozwoju gminy Szczebrzeszyn na lata 2022-2030

Strategia Rozwoju Gminy Szczebrzeszyn na lata 2022 – 2030 została przyjęta Uchwałą Nr XXIX/378/2022 Rady Miejskiej w Szczebrzeszynie z dnia 9 listopada 2022r.

W Strategii wyznaczono 5 celów strategicznych, z których znaczenie dla ochrony dziedzictwa kulturowego ma **cel strategiczny 1: Zrównoważony rozwój infrastruktury technicznej i wzmacnianie powiązań funkcjonalnych**, w ramach którego najważniejszą rolę spełnia cel operacyjny 1.3 – Rozwój usług cyfrowych i infrastruktury telekomunikacyjnej, cel operacyjny 1.4 – Rewitalizacja i wzrost aktywności inwestycyjnej oraz **cel strategiczny 2: Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo – kulturowych, rozwój usług spędzania czasu wolnego, promocja gminy,** w ramach którego najważniejszą rolę spełnia cel operacyjny 2. 1. ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz cel operacyjny 2.3. Upowszechnianie wykorzystujących technologie cyfrowe form dostępu do kultury**.**

Cel operacyjny 1:3

Kierunki działań:

3. Wykorzystywanie technologii informacyjnych w udostępnianiu zasobów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych;

4. Tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy min. w zakresie mienia i nieruchomości, planowania przestrzennego, kultury, edukacji, turystyki, ochrony zdrowia, itp.

Cel operacyjny 1:4

Kierunki działań:

1. Kompleksowa rewitalizacja zdegradowanych obszarów wiejskich, przywracająca lub nadająca im nowe funkcje obszarom oraz prowadząca do rozwiązania zdiagnozowanych problemów społecznych na tych obszarach;

Cel operacyjny 2.1

Kierunki działań:

1. Renowacja i rewitalizacja na cele turystyczne obiektów dziedzictwa kulturowego;
2. Odnawianie lub poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym zabytkowych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego i rozwoju turystyki na obszarach wiejskich;
3. Rozbudowa, przebudowa i remont infrastruktury na cele działalności kulturalnej, edukacji artystycznej

Cel operacyjny 2.3

Kierunki działań:

1. Stworzenie internetowej bazy zabytków zlokalizowanych na terenie gminy.

5.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Szczebrzeszyn.

Studium przyjmuje podstawowe cele zagospodarowania przestrzennego wynikające ze stanu obecnego oraz z uwarunkowań rozwoju gminy. W pkt 4 Studium określono kierunki i zasady ochrony dóbr kultury

Ukierunkowane na ochronę i zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz harmonizowanie zagospodarowania przestrzennego z walorami krajobrazu kulturowego przyjęto następujące zasady działania:

1. Ochrona oraz poprawa standardu funkcjonalnego i technicznego istniejących obiektów i zespołów zabytkowych prawnie chronionych i postulowanych do objęcia ochroną poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z eksponowaniem ich w krajobrazie i odpowiednim zagospodarowaniem terenów otaczających,
2. Postulowanie o utworzenie parku kulturowego obejmującego w granicach gminy Szczebrzeszyn (zespół Cukrowni Klemensów i folwark Bodaczów),
3. Ustanowienie strefy ochrony konserwatorskiej w m. Szperówka,
4. Sprawowanie nadzoru archeologicznego na terenie występowania ewidencjonowanych stanowisk archeologicznych w przypadku prowadzenia robót ziemnych,
5. Zachowanie istniejących zespołów zieleni parkowej,

6. Kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego poprzez:

- ograniczenia rozpraszania zabudowy – rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek,
- otaczanie wysoką zielenią wiejskiej zabudowy oraz obiektów dysharmonijnych,
- nawiązanie współczesnej architektury do form budownictwa tradycyjnego,

7. Utrzymanie w miarę możliwości pierwotnych funkcji obiektów zabytkowych (obiekty sakralne, zespół szkół itp.),

8. Udostępnienie obiektów i zespołów zabytkowych dla realizacji usług turystyki lub innych nieuciążliwych działalności,

9. Na terenie dawnych wałów obronnych likwidacji obiektów w złym stanie technicznym, głównie gospodarczych oraz podkreślenie go w panoramie miasta poprzez wprowadzenie zieleni wysokiej,

10. Zachowanie nieczynnych cmentarzy z utrzymaniem nagrobków i drzewostanu oraz wzmocnienie skarpy cmentarza żydowskiego,

11. Zachowanie istniejących stref ochrony widokowej i krajobrazowej oraz ekspozycji panoramy miasta poprzez ograniczenie wysokości nowopowstałych obiektów

12. Konduita istniejących osi widokowych na obiekty zabytkowe,

13. Ograniczenie ruchu pojazdów w obszarze zabytkowego układu urbanistycznego Szczebrzeszyna poprzez eliminację ruchu tranzytowego przede wszystkim towarowego

Obiekty objęte lub wskazane do objęcia ochroną to, m.in.: kościoły w Szczebrzeszynie i zespół kościelny z cmentarzem i dzwonnicą w Wielączy, kapliczki, figury znajdujące się na terenie gminy, obiekty zabytkowe znajdujące się w rejestrze zabytków prowadzonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków. Uszczegółowienie Studium stanowią Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego uchwalone przez Radę Miejską w Szczebrzeszynie. Dokumenty te ustalają ochronę konserwatorską dla obiektów zabytkowych znajdujących się w obszarze ich opracowania. Dla ich właścicieli oznacza to ograniczenia dotyczące realizacji niektórych prac budowlanych przy tych zabytkach, a także konieczność ubiegania się o opinię Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w zakresie prowadzonych przy nich remontów.

Obiekty figurujące w gminnej ewidencji zabytków i obszary ich ochrony powinny być ujęte w ustaleniach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obiekty te są objęte ochroną konserwatorską w zakresie walorów zewnętrznych, kompozycji przestrzennej, o wartościach zalecanych do utrzymania w krajobrazie kulturowym. Wszelkie zmiany

zagospodarowania terenu oraz prace prowadzone przy obiekcie, a także rozbiórka zabytku, wymagają uzgodnień konserwatorskich z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Lublinie- Delegatura w Zamościu.

Obszary archeologiczne stanowią duże nasycenie stanowisk archeologicznych określone przez służby archeologiczne Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W obrębie tych obszarów prace budowlane kubaturowe, liniowe, ziemne, przekształceń terenowych powinny być zgłaszane do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie- Delegatura w Zamościu. Zgłoszenia takie na etapie decyzji lokalizacyjnych pozwalają zachować warunki i wytyczne konserwatorskie dla projektowanych inwestycji.

W przypadku prowadzenia prac ziemnych w tym zakresie niezbędne jest uwzględnienie nadzoru archeologicznego.

Wskazane jest ustanowienie lokalnych wytycznych dotyczących zagospodarowania i form architektonicznych nowej zabudowy, w celu zachowania i podkreślenia tożsamości kulturowej obszaru i ochrony krajobrazu kulturowego wsi, często charakteryzującego się specyficznym stylem budownictwa ludowego. Wytyczne te powinny być wprowadzone do ustaleń planów miejscowych. W ustaleniach tych należy ujmować przede wszystkim ogólne zasady kształtowania nowej zabudowy w harmonii z tradycyjną zabudową oraz tradycyjnym krajobrazem kulturowym.

14. **Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Szczebrzeszyn**

W oparciu o Uchwałę Rady Miejskiej nr XXIX/176/09 z dnia 28 stycznia 2009r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmian „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Szczebrzeszyn" uchwalonego Uchwałą Nr IX/42/99 Rady Miejskiej Szczebrzeszyna z dnia 26 marca 1999r. wprowadzono zmiany w części III „Kierunki i Zasady Zagospodarowania Przestrzennego" zwanym „Studium" uwzględniając pkt.4 Kierunki i zasady ochrony dóbr kultury.

Cele kulturowe, ukierunkowane na ochronę i zachowanie wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz harmonizowanie zagospodarowania przestrzennego z walorami krajobrazu kulturowego obejmują następujące zasady działania:

15. Ochrona oraz poprawa standardu funkcjonalnego i technicznego istniejących obiektów i zespołów zabytkowych prawnie chronionych i postulowanych do objęcia ochroną poprzez miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego z eksponowaniem ich w krajobrazie i odpowiednim zagospodarowaniem terenów otaczających,

16. Postulowanie o utworzenie Parku kulturowego obejmującego w granicach gminy Szczebrzeszyn zespół b. Cukrowni Klemensów i folwark Bodaczów,

17. Ustanowienie strefy ochrony konserwatorskiej w m. Szperówka,

18. Sprawowanie nadzoru archeologicznego na terenie występowania ewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. W przypadku prowadzenia robót ziemnych istnieje możliwość dokonania odkryć zabytków i obiektów archeologicznych – obowiązuje ochrona znalezisk ich zabezpieczenie i powiadomienie WKZ,

19. Zachowanie istniejących zespołów zieleni parkowej,

20. Kształtowanie harmonijnego krajobrazu kulturowego poprzez :

- ograniczenia rozpraszania zabudowy – rozwój budownictwa na zasadzie dogęszczania istniejących jednostek,
- otaczanie wysoką zielenią wiejskiej zabudowy oraz obiektów dysharmonijnych,
- nawiązanie współczesnej architektury do form budownictwa tradycyjnego.

Wysokość nowych obiektów mieszkalnych należy ograniczyć do 1 kondygnacji stropodachów,

21. utrzymanie w miarę możliwości pierwotnych funkcji obiektów zabytkowych (obiekty sakralne, zespół szkół itp.),

22. udostępnienie obiektów i zespołów zabytkowych dla realizacji usług turystyki lub innych nieuciążliwych,

23. na terenie dawnych wałów obronnych likwidacji obiektów w złym stanie technicznym, głównie gospodarczych oraz podkreślenie go w panoramie miasta poprzez wprowadzenie zieleni wysokiej,

24. zachowanie nieczynnych cmentarzy z utrzymaniem nagrobków i drzewostanu oraz wzmocnienie skarpy cmentarza żydowskiego,

25. zachowanie istniejących stref ochrony widokowej i krajobrazowej oraz ekspozycji panoramy miasta poprzez ograniczenie wysokości nowo powstałych obiektów,

26. na obszarze śródmieścia wpisanego do rejestru zabytków w celu utrzymania historycznej siatki rozplanowania nie dopuszcza się żadnych zmian w geometrii i przebiegu ulic, ograniczenie ruchu pojazdów w obszarze zabytkowego układu urbanistycznego Szczebrzeszyna poprzez eliminacje ruchu tranzytowego przede wszystkim towarowego oraz wprowadzenie drogi krajowej nr 74 poza zabudowę śródmiejską,

27. obowiązuje ochrona wszystkich figur, krzyży i kapliczek przydrożnych wraz z otaczającą zielenią.

Następnie 26 marca 2010 r. Rada Miejska w Szczebrzeszynie podejmuje Uchwałę Nr XLIII/243/10 w sprawie uchwalenia zmian w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Szczebrzeszyn uwzględniając wnioski instytucji i osób fizycznych, które wpłynęły w wyniku prowadzenia toku formalno-prawnego, gdzie w części 4 . Kierunki i zasady ochrony dóbr kultury pojawiły się zapisy :

- „W przypadku prowadzenia robót ziemnych istnieje możliwość dokonania odkryć zabytków i obiektów archeologicznych – obowiązuje ochrona znalezisk, ich zabezpieczenie i powiadomienie WZK”,
- „Wysokość nowych obiektów mieszkalnych należy ograniczyć do 1 kondygnacji z możliwością wprowadzenia użytkowego poddasza. Zakaz stosowania stropodachów” ,
- „Na obszarze śródmieścia wpisanego do rejestru zabytków w celu utrzymania historycznej siatki rozplanowania nie dopuszcza się żadnych zmian w geometrii i przebiegu ulic”, a po słowie towarowego „oraz wyprowadzenie drogi krajowej nr 74 poza zabudowę śródmiejską” oraz dopisuje się punkt „obowiązuje ochrona wszystkich figur, krzyży i kapliczek przydrożnych wraz z otaczającą zielenią”.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MIASTA I GMINY

6.1 Ogólna charakterystyka Gminy.

Gmina Szczebrzeszyn leży w południowo - wschodniej części województwa lubelskiego w powiecie zamojskim. Jest gminą miejsko-wiejską i leży w odległości ok. 20 km od miasta Zamość. Zgodnie z systemem kodowania statystycznych jednostek terytorialnych w Unii Europejskiej NUTS, Szczebrzeszyn znajduje się w obrębie podregionu chełmsko-zamojskiego PL312. Powierzchnia gminy wynosi 124km^2 (12 350ha)

Gmina Szczebrzeszyn od północy graniczy z gminami wiejskimi: Sułów i Nielisz, a od południa z gminą miejsko-wiejską Zwierzyniec, natomiast od zachodu z gminą wiejską Radecznica, a od wschodu z gminą wiejską Zamość. Rolę ośrodka administracji publicznej w gminie pełni miasto Szczebrzeszyn.

Obszar gminy Szczebrzeszyn obejmuje : **Miasto Szczebrzeszyn** podzielone na : 2 Osiedla: Szczebrzeszyn i Klemensów oraz 3 sołectwa : Przedmieście Błonie, Przedmieście Szperówka i Przedmieście Zamojskie oraz obszar wiejski, który obejmuje 13 sołectw: Bodaczów, Brody Duże, Brody Małe, Lipowiec - Kolonia, Kawęczyn, Kawęczynek, Kąty Pierwsze, Kąty Drugie, Niedzieliska - Kolonia, Niedzieliska, Wielącza - Kolonia, Wielącza Poduchowna, Wielącza Wieś.

6.2 Rys historyczny

Szczebrzeszyn położony w południowo-wschodniej Lubelszczyźnie, w powiecie zamojskim, to jedno z najstarszych miast dawnej Ziemi Chełmskiej.

Osadnictwo na terenach dzisiejszego Szczebrzeszyna sięga trzech tysięcy lat p.n.e. Pierwsi osadnicy osiedlili się na wzgórzu zamkowym. Był to neolityczny lud kultury pucharków lejkowych, który trudnił się rolnictwem, hodowlą a także wyrobem narzędzi. Później, z niewyjaśnionych dotąd przyczyn wzgórze zostało na wiele stuleci opuszczone przez mieszkańców. Grodzisko zostało ponownie zasiedlone w VIII wieku. Świadczą o tym odkryte podczas badań archeologicznych zabytki z tego okresu, m.in. chata z kamiennym piecem z X wieku, cmentarzysko szkieletowe, jama do przechowywania ziarna.

Pierwsza wzmianka o Szczebrzeszynie pochodzi z dokumentu Króla Kazimierza Wielkiego z roku 1352. Dokument znajduje się w Bibliotece Narodowej, w wersji zapisanej cyfrowo pod adresem http://www.polona.pl/dlibra/doccontent2?id=11685. W dokumencie napisanym po łacinie określono Szczebrzeszyn jako opido, spolszczenie łacińskiego oppidum przyjętego przez Rzym od Celtów za czasów Juliusza Cezara. Według encyklopedii oppidum oznacza „osadę obronną z fortyfikacją prowizoryczną typu murus gallicus, z obecnością warsztatów rzemieślniczych, co pozwala uznać je za osady o charakterze miejskim. Obecnie część słowników łacińsko – polskich tłumaczy słowo oppidum jako miasto.

Szczebrzeszyn został zajęty w 1366 roku przez króla Kazimierza Wielkiego, który oddał go w lenno Jerzemu Narymuntowiczowi. Po śmierci króla miasto znalazło się we władaniu Władysława Opolczyka. W 1377r. król Ludwig Węgierski nadał bliskiemu współpracownikowi Kazimierza Wielkiego – Dymitrowi z Goraja na własność posiadłości w dawnej Ziemi Chełmskiej w postaci dużego powiatu szczebrzeskiego, nad którym otrzymał władzę lenną. To nadanie zostało później potwierdzone przez króla Władysława Jagiełłę w dokumencie Dominum Scebresinum z 1388 roku, czyniąc Szczebrzeszyn wraz z całym powiatem wyłączną własnością Dymitra z Goraja herbu Korczak i nadając mu jednocześnie nad całym powiatem władzę sądowniczą.

Z fundacji Dymitra w Szczebrzeszynie w 1394r. powstał kościół pod wezwaniem Św. Mikołaja i klasztor, do którego w późniejszych latach zostali sprowadzeni ojcowie franciszkanie. Po śmierci Dymitra ok. 1400 r. Szczebrzeszyn z okolicą stał się własnością bratanków Dymitra a zarządzał w nim najstarszy z braci Prokop. Nowy właściciel dbał o rozwój dziedzictwa zakładając wiele nowych wsi, np. pobliski Bodaczów powstał w 1410 r. Po śmierci Prokopa miasto przeszło na własność wnuczki Zygmunty, której mąż Amor Tarnowski nadał mieszkańcom Szczebrzeszyna

przywilej na organizowanie corocznych jarmarków w dniu św. Agnieszki oraz zwolnił ludność z płacenia ceł i myt.

Dzięki usytuowaniu przy szlaku handlowym biegnącym z Kijowa i Włodzimierza Wołyńskiego przez Hrubieszów do Zawichostu, Sandomierza i dalej do Krakowa oraz korzystnym warunkom obronnym Szczebrzeszyn stosunkowo szybko rósł w znaczenie. W tym okresie, dzięki licznym przywilejom gospodarczym miasto stało się silnym ośrodkiem gospodarczym na ziemi chełmskiej. Ważną funkcję pełnił Zamek, położony na wzgórzu otoczony głęboką fosą. Już w końcu wieku XIV był ważnym grodem warownym, a w wieku XV stał się również centrum administracyjnym i siedzibą właścicieli powiatu szczebrzeszyńskiego.

Pod koniec XV wieku w Szczebrzeszynie pojawili się Żydzi.

Miasto było lokowane według prawa magdeburskiego. Nie ustalono dokładnej daty nadania Szczebrzeszynowi prawa magdeburskiego, jednak większość historyków przyjmuje rok 1388, nie podając jednak źródeł. Być może Szczebrzeszyn otrzymał prawa magdeburskie od Władysława Opolczyka.

Na mocy Dekretu Sejmowego z 1555 r. Szczebrzeszyn stał się własnością potężnej rodziny magnatów wielkopolskich – hrabiów z Górki. Czasy panowania Górków w Szczebrzeszynie to okres reformacji. Miasto było ważnym ośrodkiem reformacji i miejscem schronienia dla wielu prześladowanych propagatorów ruchu kalwińskiego. W roku 1593 Szczebrzeszyn przeszedł na krótko w ręce Czarnkowskich, po czym jeszcze w tym samym roku stał się własnością Jana Zamoyskiego. Jan Zamoyski w 1595r. włączył miasto do ordynacji.

W drugiej połowie XVI w. miasto liczyło 1120 mieszkańców i liczyło 224 domy. Oprócz ludności polskiej w Szczebrzeszynie mieszkali Żydzi i Rusini. W centrum miasta stał drewniany Ratusz, a w pobliżu domy mieszkalne i kramy. Pierwotnie zabudowa była drewniana. W XVII w. murowany był dom stojący na miejscu dawnego zamku, dwa kościoły katolickie, kaplica, cerkiew i synagoga. W XVII w. miasto było pustoszone przez Kozaków (1648), Szwedów (1656) oraz Turków i Tatarów (1672).

W 1672 r. Szczebrzeszyn gościł hetmana Jana Sobieskiego, w obronie, którego zawiązała się tzw. konfederacja szczebrzeszyńska z siedzibą w klasztorze franciszkanów, ściągająca liczne tłumy szlachty, nawet z odległych województw.

Od pierwszego rozbioru Polski aż do 1807 r. Szczebrzeszyn pozostawał pod zaborem austriackim. Momentem zwrotnym w życiu miasta stał się dopiero rok 1811, kiedy to przeniesiono z Zamościa do Szczebrzeszyna Szkołę Wojewódzką im. Zamoyskich, kontynuatorkę kilkusetletnich tradycji Akademii Zamojskiej. Z fundacji Zamoyskich wzniesiono zespół

klasycystycznych budynków. Szkoły te działały tutaj aż do 1852 r. W wieku XIX miasto było ważnym ośrodkiem ruchu niepodległościowego. Podczas drugiej wojny światowej hitlerowcy popełnili w Szczebrzeszynie liczne zbrodnie, wymordowali ok. 4000 Żydów, wysiedlili ludność polską. Miasto zostało wyzwolone spod okupacji niemieckiej przez oddziały AK dowodzone przez „Podkowę" i „Wacława" 25 lipca 1944 r.

6.3 Krajobraz kulturowy i strefa środowiskowa

Krajobraz kulturowy to, zgodnie z definicją ustawy „przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze".

Zgodnie z kierunkami wykorzystania powierzchni na ogólną powierzchnię gminy – 12 350 ha składają się : użytki rolne stanowiące 71,50 % z dominującymi gruntami ornymi, lasy oraz grunty zadrzewione i zakrzewione - 23,00 %, grunty zabudowane i zurbanizowane – 5,10 %, oraz pozostałe tereny stanowiące 0,40%.

Lasy na terenie gminy są w dużym stopniu przekształcone działalnością człowieka i w większości stanowią własność prywatną (91,3%), jedynie 1,5 ha stanowią grunty leśne będące własnością gminy.

Gmina Szczebrzeszyn charakteryzuje się wysoką zawartością przestrzeni produkcyjnej rolniczej, co jest uwarunkowane dobrą jakością gleb występującą na tym terenie. Największy odsetek stanowią gleby brunatne wytworzone z lessów i utworów lessowatych (I,II,III klasy bonitacyjnej), które stanowią 57,7% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Są to gleby silnie urzeźbione i zagrożone silną erozją, przydatne do wszystkich kierunków upraw. Drugi kompleks glebowy, który stanowi znaczną część ogólnej powierzchni użytków rolnych na obszarze gminy – 35,4% stanowią rędziny kredowe zaliczane do IV klasy bonitacyjnej. Punktowo na obszarze gminy w południowej części występują gleby bielicowe wytworzone z piasków słabogliniastych i gliniastych (V i VI klasy bonitacyjnej) i stanowią 6,9% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Natomiast na obszarach łąk i wzdłuż cieków wodnych występują gleby mułowo-bagienne. Są to gleby hydromorficzne o znacznym uwilgotnieniu.

Gminę Szczebrzeszyn charakteryzuje ubóstwo wód powierzchniowych. Gęstość sieci rzecznej jest mała, a koncentracja zjawisk wodnych jest w stosunkowo nielicznych dolinach rzecznych. Główną rzeką na terenie gminy jest Wieprz, która jest prawym dopływem Wisły. Ponadto przez obszar gminy przepływa Świnka – prawy dopływ Wieprza.

Na terenie gminy Szczebrzeszyn znajduje się 3 095,90 ha obszarów prawnie chronionych , które stanowią ¼ powierzchni gminy. W obszarze gminy znajduje się otulina Roztoczańskiego Parku

Narodowego i Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy. Otulina stanowi strefę ochronną i jej walory przyrodnicze i krajobrazowe zbliżone są do warunków panujących w Parku Narodowym. Część Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego , który znajduje się na terenie gminy Szczebrzeszyn swój wyjątkowy charakter zawdzięcza licznym wzniesieniom, których grzbiety porozcinane są malowniczymi, lessowymi wąwozami o stromych zboczach. Ponadto w obrębie parku występują torfowiska. Na terenie gminy znajdują się również obszary Natury 2000- obszary ochrony siedlisk (Niedzieliska). Łącznie na terenie gminy znajduje się 4 398,64 ha obszarów prawnie chronionych . największy odsetek tych obszarów znajduje się na terenie sołectw : Kawęczyn i Niedzieliska. Natomiast na terenie sołectw: Przedmieście Zamojskie, Bodaczów, Kąty Pierwsze, Kąty Drugie, Niedzieliska Kolonia, Wielącza, Wielącza Kolonia, Wielącza Poduchowna , Osiedle Klemensów nie ma żadnych obszarów prawnie chronionych.

We wsiach przeważa zabudowa jednorodzinna i zagrodowa spełniająca funkcje mieszkalne, gospodarcze – należąca do prywatnych właścicieli.
W mieście Szczebrzeszyn występuje zabudowa jednorodzinna i wielorodzinna - bloki mieszkalne.

6.4. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla miasta.

Ważnym elementem kulturowego krajobrazu gminy są zabytki, które upiększają miasto i mówią o jego wyjątkowej historii. Szczebrzeszyn w swojej historii stworzył wielonarodową społeczność. Położony na pograniczu Rusi i Polski stał się klejnotem wielokulturowości. Ślady tej wspólnej, wielowiekowej przeszłości widać jeszcze do dzisiaj. Nad miastem góruje wieża kościoła pw. Św. Mikołaja .

1. **Kościół św. Mikołaja** – jest to najstarsza świątynia katolicka w Szczebrzeszynie. Ufundował ją w 1394 r. Dymitr z Goraja, od 1377 r. właściciel Szczebrzeszyna. Parafia w Szczebrzeszynie była bardzo rozległa i obejmowała znaczną część ówczesnego powiatu szczebrzeszyńskiego, wywierając znaczny wpływ na życie religijne całego kraju. W 1583 r. w czasie pożaru zamku i miasta zniszczony został także kościół. Pierwszy dziekan i zarazem proboszcz szczebrzeszyński, ksiądz Mikołaj Kiślicki – prałat lwowski i oficjał chełmski w miejscu zniszczonego kościoła drewnianego, własnym nakładem w latach 1610 – 1620 wystawił kościół murowany, który w 1620r. przez Jerzego Zamoyskiego, biskupa chełmskiego został konsekrowany pod wezwaniem św. Mikołaja. Kościół na przełomie lat 1644 – 1754 był dwukrotnie spalony, najpierw przez Tatarów a po odbudowaniu ponownie przez Żydów. Jednak szczęśliwym trafem nie doznał większych szkód i przetrwał wszystkie burze dziejowe, w tym dwie wojny światowe. Zamknięty przez władze

hitlerowskie w okresie II wojny światowej uniknął dewastacji i tuż po wyzwoleniu Szczebrzeszyna w lipcu 1944 r. wznowił swą działalność duszpasterską jako rzymskokatolicki kościół parafialny. Kościół św. Mikołaja podobnie jak kościół św. Katarzyny został zbudowany w stylu renesansu lubelskiego. Zewnętrzna ściana prezbiterium zwrócona do ulicy Zamojskiej posiada niszę, w której znajduje się płyta kamienna, a na niej kartusz herbowy Zamojskich i akt erekcji kościoła przez biskupa Jerzego z Zamoyskich w języku łacińskim.

Nad tablicą konsekracyjną wisi obraz św. Mikołaja oprawiony w ramki. Głównym akcentem w bryle budowli jest czterokondygnacyjna wieża z barokowym hełmem.

Dekoracja stiukowa w nawie i prezbiterium naśladuje dekorację Kolegiaty Zamojskiej. Wyposażenie kościoła pochodzi z różnych okresów. Najstarsze ołtarze naw bocznych pochodzą z I - szej połowy XVII wieku i przedstawiają wczesne formy baroku o bogatej dekoracji ornamentowej. Z końca XVII w. pochodzi ambona o bardzo efektownym kształcie z figurami aniołów wspierających baldachim.

Do kościoła św. Mikołaja prowadzi dobrze zachowana brama barokowa z XVIII w.

Przed wejściem do kościoła z bramy głównej po prawej stronie stoi figura NMP z połowy XVIII w., na oryginalnym „butelkowym” cokole.

Źródło: http://www.diecezja.zamojskolubaczowska.pl/parafia,133

2. Kościół pod wezwaniem Św. Katarzyny Aleksandryjskiej

Na przełomie XIV i XV wieku do Szczebrzeszyna przybyli Franciszkanie. Dla nich kościół pod wezwaniem Św. Trójcy ufundował Dymitr z Goraja w 1398 r. Były to budynki drewniane, o których pierwsza wzmianka pochodzi z roku 1410. Działalność klasztoru została przerwana w okresie reformacji, a budynki klasztorne uległy zniszczeniu. Obecne budynki pochodzą z początku XVII w. są murowane z fundacji Zamoyskich. Odbudowa kościoła rozpoczęta w 1610 r. została zakończona w 1638 r. Klasztor w tamtych czasach funkcjonalnie stanowił jedną całość, na którą składały się kościół pod wezwaniem św. Trójcy, mieszkania – pokoje dla zakonników i budynki gospodarcze.

W 1783 r. po opuszczeniu budynków klasztornych przez Franciszkanów umieszczono w nich koszary wojskowe. W 1812 r. konwent franciszkański uległ kasacie. W klasztorze urządzono szpital, a w kościele kaplicę szpitalną, powierzając opiekę nad szpitalem i kościołem siostrom Szarytkom. Po upadku powstania styczniowego, w okresie wzmożonej rusyfikacji Królestwa Polskiego kościół w 1883 r. zamieniono na cerkiew prawosławną, sprowadzając w miejsce usuniętych Szarytek, prawosławne mniszki tzw. Krzyżanki. W klasztorze pozostał nadal szpital. W 1845 r. Andrzej Zamoyski, organizator zjazdów rolniczych posiadaczy ziemskich w Klemensowie rozszerzył szpital urządzając w gmachu poklasztornym trzy sale szpitalne. W tym samym roku ordynat hrabia Zamoyski założył przy nim szkołę dla kształcenia personelu medycznego i schronisko dla ubogich starców i kalek. W 1879 r. utworzono przy szpitalu ambulatorium dla zgłaszających się chorych, w którym wydawano bezpłatnie lekarstwa ludziom ubogim i samotnym.

W czasie I wojny światowej, po zajęciu tych terenów w 1915 r. przez wojska austriackie, w 1917 r. kościół rekoncyliowano pod wezwaniem św. Katarzyny i zwrócono wyznawcom religii rzymsko-katolickiej. W czasie II Wojny Światowej w 1940 r. hitlerowcy ponownie oddali kościół pod wezwaniem św. Katarzyny nielicznym tu wyznawcom prawosławia, zamieniając go znowu na cerkiew. W 1944 r. po wyzwoleniu Szczebrzeszyna spod okupacji niemieckiej, kościołowi ostatecznie przywrócono pierwotne przeznaczenie jako świątyni katolickiej, która nazywana przez mieszkańców Szczebrzeszyna „Klasztorem", dalej pod wezwaniem św. Katarzyny Aleksandryjskiej. „Klasztor" w odróżnieniu od kościoła św. Mikołaja jest świątynią bazylikową tzn. ma nawy boczne niższe od głównej i pasuje bardziej do stylu architektury sakralnej XVII wieku. Ten typ świątyni klasztornej ze stosunkowo krótkim korpusem bazylikowym, wydłużonym prezbiterium, nawiązuje do wzoru którym dla całej Lubelszczyzny był kościół Bernardynów w Lublinie.

Na uwagę zasługują znakomite sztukaterie – dzieło Jana Wolffa szczególnie bliskie sztukateriom „kamienicy turobińskiej" przy Rynku w Zamościu. Dekoracja sklepień i ściana stiukowa z XVII w., a utrzymana w typie kalisko-lubelskim, a wśród niej freski późniejsze. W nawie głównej sklepienie kolebkowo-krzyżowe, w prezbiterium kolebkowe, a w nawach bocznych kolebkowe z lunetami. Druga faza kościoła pochodzi z XVII w. i powstała z fundacji Tomasza Antoniego Zamoyskiego po roku 1750. Wówczas wybudowano większość ołtarzy, które nadają wnętrzu kościoła wrażenie barokowego przepychu.

Ambona drewniana z pocz. XVIII w., jest oryginalna. W sumie wnętrze kościoła bardzo ciekawe i mimo burz wojennych zachowało swój styl, a nawet i wystrój. „Klasztor" to budowla w stylu renesansu lubelskiego. Kamienne portale są późno renesansowe.

Sylwetkę kształtuje wyniosła frontowa wieża nakryta hełmem. Również substancja murów zachowała styl pierwotny.

Obecnie pełni funkcję kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej.

3. Synagoga

Synagoga została zbudowana w XVI w. co potwierdzają dokumenty historyczne z 1584 r.. Podczas najazdu Chmielnickiego (lata 1648 – 1649) została spalona. Jan Zamoyski ostatni właściciel Szczebrzeszyna w 1659 r. zezwolił na wybudowanie nowej synagogi w tym samym miejscu. Została zbudowana w stylu renesansowym z pięknym fryzem arkadowym, nakryta łamanym dachem polskim. Spalona ponownie w 1939 r., została odbudowana w latach 1955 – 1965 i od tej pory jest siedzibą Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Szczebrzeszynie.

Społeczność żydowska związana była ze Szczebrzeszynem od wieków. Pierwsze wzmianki o zorganizowanej gminie żydowskiej pochodzą z XVI w. Żydzi Szczebrzescy zajmowali się handlem przyprawami i wonnymi korzeniami. W 1584 r. Jan Czarnkowski – właściciel Szczebrzeszyna z tych lat wyznaczył miejsce na kirkut – cmentarz żydowski.

W roku 1765 r. w Szczebrzeszynie zamieszkiwało 444 Żydów, w roku 1815 populacja żydowska liczyła 1083 osoby (31 % ludności miasta), w roku 1827 r. – 1605 (38 % ludności miasta), a w 1897 r. – 2644 (42 % ludności miasta). II wojna światowa przyniosła wielką eksterminację Żydów Szczebrzeskich, spalono synagogę i wymordowano lub wywieziono całkowicie Żydów ze Szczebrzeszyna. Ci, którym udało się przeżyć założyli „Izraelskie Towarzystwo Żydów Szczebrzeskich". Towarzystwo to w dniu 6 VIII 1991 r. wmurowało tablicę pamiątkową na ścianie synagogi oraz wzniosło pomnik ofiar II wojny światowej na cmentarzu Żydowskim.

4. Cerkiew- Kościół Unicki pod wezwaniem Zaśnięcia – Wniebowzięcia NMP

Cerkiew- Kościół Unicki pod wezwaniem Zaśnięcia – Wniebowzięcia NMP, została założona pod koniec wieku XII (zachowane fundamenty romańskiej budowli), przebudowywana ok. 1560 r. i 1710 r., dekorowana bogatą polichromią ok. 1620 r.

W wyniku przeprowadzonych prac archeologicznych odsłonięto fundamenty pierwotnej absydy, które stanowią relikty pierwotnej świątyni z czasów przedgórkowskich kościoła. Dotychczasowe ustalenia pozwalają określić czas powstania budowli na XII lub początek XIII wieku, odkryto bowiem zarys romańskiej świątyni małopolskiej. Po zniszczeniu świątyni w 1583 r. w czasie pożaru miasta i odbudowaniu jej przez Andrzeja Górkę oraz po zawarciu unii w 1596 r. w Brześciu między kościołem prawosławnym, a rzymsko – katolickim pełniła rolę kościoła unicko – parafialnego. Kościół ten w okresie wzmożonej rusyfikacji Królestwa Polskiego, zamieniony został w 1867 r. na cerkiew prawosławną. W wyniku przeprowadzenia wstępnych prac badawczo – konserwatorskich odkryto dwie warstwy malowideł ściennych.

Warstwa z XVI wieku stanowi obramowanie glifów okiennych i absyd. Druga warstwa, to polichromia datowana na koniec XVII wieku. Odsłonięta w części na ścianie północnej przedstawia scenę Apokalipsy wg św. Jana. Polichromia ta występuje na ścianie wschodniej i południowej przedstawiając kuszenie Chrystusa w glifach dziennych herby Zamojskich i Gorajskich. Najciekawszym elementem architektonicznym świątyni dodanym w trakcie rozbudowy jest fasada z elementami neogotyckimi. Fasada ta powstała po roku 1808 z fundacji St. Kostki Zamoyskiego. Jest to jeden z pierwszych przypadków zastosowania neogotyku w polskim budownictwie sakralnym, dlatego że styl typowo zachodni znalazł zastosowanie głównie w budownictwie kościoła wschodniego. W prezbiterium odkryto dobrze zachowaną kryptę w której znaleziono szczątki 9 ciał z pucharami szklanymi. Dekoracja trumien wyróżniała je od innych i potwierdza legendę o pochowaniu w podziemiach kościoła dawnych właścicieli Szczebrzeszyna.

5. „Grodzisko”

„Grodzisko” Cenny zabytek przeszłości stanowi dobrze zachowane grodzisko - nazywane wzgórzem zamkowym. Zamczysko znajduje się około 200 m na południowy zachód od klasztoru św. Katarzyny, na cyplu lessowej wierzchowiny ograniczającej od południa bagienną do niedawna dolinę Wieprza. Powstało w wyniku odcięcia sztucznie głęboką fosą od zachodu lessowego wzgórza od reszty opadającego w dół lądu. Przeprowadzone badania archeologiczne w latach 1978-81 przez Zakład Archeologii UMCS w Lublinie odsłoniły najdawniejsze dzieje zamczyska dotąd nieznane. Na podstawie licznych wykopalisk stwierdzono, że już pięć tysięcy lat temu wzgórze zamkowe zamieszkiwał neolityczny lud trudniący się rolnictwem i hodowlą.

Wieża zamkowa - litografia z polowy XIX w. (A. Lerue)

Około VI w. z niewiadomych przyczyn na wiele stuleci wzgórze zostało opuszczone przez jego mieszkańców. Ponownie zostało zasiedlone w VIII w. i od tego czasu zaczyna się historia Szczebrzeszyna. Potwierdzają to odkryte podczas badań archeologicznych zabytki, do których należą m.in.: jama z VIII w. gruszko-wata w przekroju, wydrążona w lessowym podłożu, służąca do przechowywania zboża; spore ilości ułamków naczyń zdobionych charakterystycznym ornamentem; kości zwierząt domowych i wiele narzędzi codziennego użytku. Ważnym odkryciem była chata z kamiennym piecem z X w. oraz cmentarzysko szkieletowe z XII-XIII wieku. Szczebrzeszyn już wtedy był znaczącą osadą leżącą przy szlaku komunikacyjnym biegnącym z Włodzimierza przez Szczebrzeszyn, Zawichost, Sandomierz do Krakowa. Gród był ważnym ogniwem na tym szlaku, przez co nie wykluczone, że mógł posiadać umocnienia obronne. Osada ta z czasem objęła w swoje posiadanie trzy wzgórza, albo garby jednego wzniesienia: gród, podgrodzie – późniejsze miasto i cmentarz. Teren, który wybrano pod budowę grodu warownego posiada naturalne walory obronne. Od strony południowej dzieli go – od drogi biegnącej wzdłuż Wieprza – stroma ściana licząca kilkadziesiąt metrów wysokości. Również od strony wschodniej występuje stroma skarpa. Natomiast od zachodu i pomocnego zachodu, cypel od pozostałego lądu oddzielono przekopaną, głęboką fosą. Z tej też strony usypano wysoki wał ziemny, licowany kamieniami.

W XIV wieku za Kazimierza Wielkiego w północno-zachodniej części tego wzgórza zbudowano zamek w postaci wieży mieszkalno-obronnej, która strzegła przepraw na Wieprzu. Wtedy też nasyp ziemny wału dodatkowo umocniono wysokim częstokołem, który bronił dojścia do zamku od strony suchej fosy. Wjazdu zaś do zamku zlokalizowanego w północno-zachodniej części wzgórza broniła solidna brama. Zamek spłonął w 1583 r. w czasie pożaru miasta wraz z dokumentami dotyczącymi jego historii i zamku. Zamek był odbudowywany i znów niszczony,

z dawnej budowli pozostała zrujnowana wieża murowana o dwóch kondygnacjach. Zadaniem grodu pierwotnie była obrona przejść – brodów na rzece Wieprz, stąd nazywany był często „Grodem w Brodach". Dopiero w XIV w. w roku 1352 pojawia się w dokumentach pod nazwą Szczebrzeszyn.

6. „RATUSZ"

„Ratusz" znajduje się w centralnej części Placu Tadeusza Kościuszki. Budowę ratusza rozpoczęto w 1840 r. wykorzystując materiał budowlany uzyskany z rozbiórki bramy zamojskiej. Ratusz postawiono w miejscu starego, zniszczonego, który był siedzibą dawnych władz miejskich oraz spełniał rolę poczty i powozowni. Ratusz wybudowany został w kształcie czworoboku, zlokalizowany na czworokątnym rynku zabudowanym po jednej stronie kamienicami jedno i dwupiętrowymi, a z drugiej strony posiadał domki z podcieniami. W czasie rozbiorów mieścił się tutaj Urząd Burmistrza, przez pewien czas był także siedzibą Rady Miejskiej. Do roku 1916 w ratuszu władzę sprawował burmistrz oraz dwu ławników. Natomiast po roku 1916 – po opuszczeniu Szczebrzeszyna przez wojska rosyjskie, a zajęciu przez austriackie, władze austriackie przysłały komisarza, który sprawował władzę w ratuszu przez okres 1 roku.

7. ZABYTKOWY „DOM DYREKTORA" W ZESPOLE CUKROWNI „KLEMENSÓW"

„Dom dyrektora" w zespole Cukrowni „Klemensów"(obecnie Restauracja & Hotelik Klemens) należącym ówcześnie do Ordynacji Zamoyskich powstał w 1895 roku. Obiekt powstał z przeznaczeniem na dom mieszkalny dyrektora cukrowni. Pierwszym, który tam zamieszkał był tragicznie zmarły (1912 r.) w wodach Wieprza dyrektor Iwanowski. Następnie w obiekcie zamieszkał Julian Wyszyński, który pełnił funkcje dyrektora do 1940 roku. Po nim w domu tym mieszkał do 1946 roku kolejny mianowany przez ordynata Zamoyskiego dyrektor Maliński. Po nacjonalizacji cukrowni w 1946 roku budynek nadal przez pewien czas pełnił funkcje mieszkalne. W latach późniejszych parter budynku został zaadoptowany na przedszkole przyzakładowe, a jedno pomieszczenie zostało przeznaczone dla pracującego tam felczera. W związku z tym zostały dokonane korekty wnętrza. W tym samym czasie piętro budynku wykorzystywane było na mieszkania prywatne. Przez lata obiekt nie był rewitalizowany. Po zamknięciu przedszkola budynek nie pełnił już żadnych funkcji. Przez lata zapomniany został zdewastowany. W 2006 roku obiekt wraz z działką został kupiony przez prywatnego przedsiębiorcę. Budynek „Dom dyrektora" jest wpisany do Wojewódzkiego Rejestru Zabytków. Jest jednym z 4 w Polsce zabytków architektury przemysłowej, miejskiej, drewnianej, oraz znajduje się na Szlaku Ordynacji Zamoyskich. Po 5 latach renowacji obiekt został oddany do użytku jako restauracja, rok później zostały również udostępnione pokoje na piętrze budynku.

8. Młyn wielki wodny

Wybudowany na początku XX wieku z woli Ordynata hrabiego Maurycego Zamoyskiego, ojca ostatniego ordynata senatora Jana Zamoyskiego. Murowany z białego kamienia, trzykondygnacyjny, elewacja główna rozczłonkowana nad pilastrami z cegły czerwonej. Okna zdobione dekoracyjnym obramieniem z czerwonej cegły. Do głównego budynku przylega mniejszy z elewacją zdobioną znacznie skromniejszymi obramieniami okien. Budynek ten pierwotnie przeznaczony był na magazyn zboża i mąki, w którym znajdowało się także pomieszczenie socjalne dla młynarzy. Po I-szej wojnie światowej od Ordynacji młyn kupili Jan Pereta i Eligiusz Drożdżyk – mieszkańcy Szczebrzeszyna. Młyn poruszany wodą, w okresie międzywojennym pod względem przemiału zboża był największym w województwie lubelskim i jednym z większych w Polsce. Młyn w tym czasie pełnił rolę gospodarczą i handlową. Mełł zboże okolicznych rolników na ich potrzeby i prowadził skup zboża. Produkował wiele asortymentów mąki wysokiej jakości, która chętnie kupowana była przez kupców krajowych, a nierzadko i kupców zagranicznych. W pierwszej

połowie XX wieku młyn wodny dostarczał nocą energii elektrycznej do oświetlania miasta. W końcu lat 30-tych miasto zostało podłączone do krajowej sieci energetycznej dzięki czemu młyn mógł być poruszany także energią elektryczną. W okresie okupacji młynem zarządzali współwłaściciele Eligiusz Drożdżyk i zięć Jana Perety – Aleksander Łysak. Po II wojnie światowej w latach 50-tych młyn został przejęty przez państwo i oddany przez władze Urzędu Miasta w użytkowanie, na zasadzie dzierżawy, Gminnej Spółdzielni „SCh" w Szczebrzeszynie. W tym okresie młyn posiadał w dalszym ciągu własną śluzę z turbiną wodną, tak że do mielenia zboża w zależności od sytuacji wykorzystywał wodę lub elektryczność. Młyn i śluza eksploatowane bez konserwacji i pozbawione fachowej opieki stopniowo niszczały. Najpierw zniszczona została śluza, a później uszkodzeniu uległy urządzenia młynarskie, na skutek czego młyn przerwał pracę w 1978r. W związku z organizacją centralnych dożynek w 1980 r. w Zamościu, władze wojewódzkie planowały w okazałym budynku urządzić hotel, w którym miała zamieszkać część uczestników dożynek. Z inicjatywy władz GS w Szczebrzeszynie urządzenia młynarskie zostały złomowane, a przy okazji zniszczeniu uległo całe zabytkowe wyposażenie młyna rzeźbione, w drewnie. Budynek pusty miało przejąć Przedsiębiorstwo Remontowe Przemysłu Drzewnego „Aiwa" w Brodach Małych na ośrodek szkoleniowy branży drzewnej. PRPD wkrótce wycofało się z zamiaru przejęcia młyna i urządzenia w nim hotelu. Puste niszczejące budynki niechciane przez nikogo, w 1983 r. kupił od władz miasta Szczebrzeszyna specjalista młynarski – Mieczysław Dubiel. W budynku zainstalował całkowicie nowe urządzenia i wyposażenie.

Odrestaurowany młyn wznowił w 1985.r. pracę. W mniejszym budynku w latach 1956-1981 funkcjonowała tkalnia. Wyrabiano w niej na rynek krajowy kilimy wąskie i szerokie, chodniki i narzuty. Później pomieszczenia tkalni adaptowane zostały na mieszkania właścicieli młyna. Elewacje zachowały pierwotną architekturę dzięki czemu budynki stanowią oryginalny i charakterystyczny zabytek Szczebrzeszyna.

9. Inne elementy

Częstym motywem w krajobrazie gminy są kapliczki i krzyże przydrożne. Najczęściej występują kapliczki kamienne ustawione na postumentach schodkowych kamiennych o prostej formie. Niektóre kapliczki są odnowione. Ich konserwacją zajmuje się Urząd Miejski w Szczebrzeszynie, natomiast porządkowaniem i dekoracją zajmują się najczęściej mieszkańcy poszczególnych miejscowości.

Na walory krajoznawcze składają się również osobliwości przyrody, które są niezaprzeczalnym atutem i atrakcją tego obszaru. Gmina Szczebrzeszyn posiada wyjątkowe walory przyrodniczo – krajobrazowe.

Obsługę ludności na poziomie lokalnym pełni miasto Szczebrzeszyn, gdzie funkcjonuje administracja samorządowa urzędująca w Ratuszu, instytucje i obiekty użyteczności publicznej: placówki oświaty, kultury i sportu, służba zdrowia oraz inne obiekty i usługi. Obsługę ludności na poziomie ponadlokalnym pełni miasto Zamość- siedziba powiatu zamojskiego.

Stan obecny zagospodarowania przestrzeni na terenie gminy powinien mieć znaczący wpływ na jakość i kształt nowego zagospodarowania. Uwarunkowania lokalizacji nowych inwestycji powinny zawierać zasady m.in.: estetycznego kontynuowania zabudowy, ochrony gleb czy uwarunkowań technicznych oraz brać pod uwagę zarówno istniejącą zabudowę mieszkaniową, jak i obiekty zabytkowe.

6.5.Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.

Podstawowe formy ochrony zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami są następujące:

1) wpis do rejestru zabytków,
2) wpis na listę Skarbów dziedzictwa,
3) uznanie za pomnik historii,
4) utworzenie parku kulturowego,
5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizacje inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizacje inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy funkcjonują następujące formy ochrony zabytków: **wpis do rejestru zabytków, ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego** .

6.5.1. Zabytki nieruchome w gminie Szczebrzeszyn wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rejestr zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków, który zgodnie z ustawą jako jedyny posiada kompetencje do wpisania zabytków do rejestru. Wpis zabytku do rejestru zabytków dokonywany jest w drodze decyzji, w księdze rejestru zabytków, określanej w zależności od kategorii zabytków właściwym symbolem:

księga A – zabytki nieruchome

księga B – zabytki ruchome

księga c – zabytki archeologiczne

Na terenie gminy znajduje się ogółem 11 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego.

Poniższa tabela przedstawia Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego z terenu miasta i gminy Szczebrzeszyn, zgodnie z Obwieszczeniem nr 1/2023 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 24 stycznia 2023r. w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i do wykazu zabytków archeologicznych województwa lubelskiego.

Lp.	Lokalizacja	Obiekt	Rejestr zabytków
1	Szczebrzeszyn	Układ urbanistyczny miasta Szczebrzeszyna, w granicach określonych na załączonym planie obejmującym obszar miasta w obrębie d. obwarowań miejskich, ze wzgórzem zamkowym, zespołem szkolnym, dwoma cmentarzami: katolickim i żydowskim oraz skalę zabudowy miejskiej, wraz z sylwetką miasta i krajobrazowym ukształtowaniem terenu	A/642
2	Szczebrzeszyn	Cmentarz grzebalny z kaplicą, drzewostanem, nagrobkami (według karty cmentarza), na działkach wskazanych w dec., w gran. wg planu i karty cmentarza	A/1496

3	Szczebrzeszyn	Cmentarz Żydowski, z drzewostanem i nagrobkami (według karty cmentarza), na działce wskazanej w dec., wg planu i karty cmentarza	A/1495
4	Szczebrzeszyn Ul. Klukowskiego 1	d. zespół klasztorny, kościół filialny rzymskokat. pw. św. Katarzyny wraz z wyposażeniem wnętrza, d. klasztor (ob. szpital) wraz z dziedzińcem, mur oporowy, drzewostan	A/1460
5	Szczebrzeszyn Ul. Sądowa 4	d. cerkiew grecka wraz z zachowanymi elementami wystroju architektonicznego i drzewostanem w gran. cmentarza kościelnego	A/474
6	Szczebrzeszyn Ul. Sądowa 5	d. bożnica wraz z wystrojem architektonicznym i najbliższym otoczeniem w obrębie niezabudowanego terenu	A/475
7	Szczebrzeszyn Ul. Słodka 1	Dom Dyrektora w zespole Cukrowni „Klemensów”, w gran. działki wskazanej w dec.	A/1602
8	Szczebrzeszyn Ul. Kościelna 1	kościół parafialny rzymskokat. pw. św. Mikołaja wraz z wyposażeniem wnętrza, dzwonnica z kaplicą grobową, cmentarz kościelny z drzewostanem, ogrodzenie z bramką i figurą NMP w gran.	A/1462
9	Szczebrzeszyn Ul. Zamojska	Zespół szkolny, budynek główny, ob. Liceum ul. Zamojska 70, dwie oficyny od strony wschodniej – ul. zamojska 70d, e, dwie oficyny od strony zachodniej – ul. zamojska 29 i 35, dziedziniec (obec. przecięty ul. zamojską) ogród z drzewostanem 9położony m. budynkiem gł. a rzeką Wieprz) w gra. wg planu	A/1307
10	Wielącza	Zespół kościelny, Kościół parafialny rzymskokat. pw. św. Stanisława Bpa, wraz z wyposażeniem, dzwonnica, ogrodzenie cmentarza kościelnego wraz z bramą, drzewostan w granicach cmentarza kościelnego	A/315
11	Wielącza Kolonia (właśc. obręb Bodaczów)	Cmentarz wojenny z I wojny świat., w gran. działki wskazanej w dec.	A/1576

6.5.2. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

Poniższa tabela przedstawia Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa lubelskiego z terenu miasta i gminy Szczebrzeszyn, zgodnie z Obwieszczeniem nr 1/2023 Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 24

stycznia 2023r. w sprawie wykazu zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa lubelskiego i do wykazu zabytków archeologicznych województwa lubelskiego.

Lp.	Lokalizacja	Obiekt	Rejestr zabytków
1	Szczebrzeszyn	wzgórze zamkowe z ruinami budynku zamkowego, w określonych na mapie granicach	C/88

6.6. Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Dziedzictwo niematerialne to ten rodzaj dziedzictwa, który jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu wspomnianej wyżej Konwencji obejmuje:

1. tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
2. spektakle i widowiska,
3. zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
4. wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
5. umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Jednym z elementów dziedzictwa niematerialnego miasta jest **Herb.** W swojej długoletniej historii Szczebrzeszyn pieczętował się dwoma herbami. Herbem „ Korczak” Dymitra z Goraja - pierwszego właściciela miasta, który przedstawia trzy srebrne belki na czerwonym tle. Godło to występuje na pieczęci miejskiej z 1636 roku znajdującej się obecnie w Archiwum Lwowskim, dokąd zostały zabrane dokumenty ze Szczebrzeszyna, po I rozbiorze Polski. W 1847 roku zaborcy nadali miastu drugi herb, nazywany „rzemieślniczym”. Wyobraża dwu płytową tarczę na której umieszczono sylwetkę kupca stojącego przy ladzie i wadze oraz narzędzia tkackie.

Inne elementy dziedzictwa niematerialnego, które są świadectwem jego niezwykle interesującej przeszłości to:

1) Jarmarki – Tradycja szczebrzeszyńskich jarmarków sięga XV wieku. W 1472 ówczesny właściciel miasta – Jan Amor Tarnowski ustanowił jarmark na św. Agnieszkę. Na jarmark przyjeżdżali kupcy z najbliższych okolic i z bardzo oddalonych – ostrowy, Łęczny (Łecznej), Puchaczowa, Piask Luterskich, Krasnegostawu, Izbicy, Tomaszowa – skąd przywożono meble, Zamościa - kożuchy, Frampola – uprząż i wyroby tkackie, Tyszowiec – obuwie, Bilgoraja – sita, kosze, słomianki, galanterię drzewną, Bidaczowa (Bodaczowa) – garnki, Dyl K. Biłgoraja – wapno.

Do dnia dzisiejszego duże tradycje ma „Jarmark" organizowany we wtorek, każdego tygodnia.

Działalność kulturotwórczą na terenie gminy Szczebrzeszyn realizują: Miejski Dom Kultury, Miejsko- Gminna Biblioteka Publiczna w Szczebrzeszynie, Wiejskie Kluby Kultury (Kawęczyn, Wielącza Kolonia, Kąty Drugie) szkoły, przedszkola, Kluby Seniora oraz Koła Gospodyń Wiejskich (Błonie, Bodaczów, Kawęczyn, Wielącza Kolonia, Brody Duże, Kąty Pierwsze, Niedzieliska Kolonia). **Miejski Dom Kultury w Szczebrzeszynie** jest lokalnym ośrodkiem i centrum działalności kulturalnej w mieście. Przedmiotem jego działania jest min. promowanie i upowszechnianie najcenniejszych wartości kulturotwórczych, tradycji lokalnych, regionalnych i narodowościowych. Rozpoznawanie, rozbudzanie i zaspokajanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych środowiska, inspirowanie, organizowanie i koordynowanie imprez, akcji kulturalnych, przeglądów i festiwali.

Celem działalności Miejsko – Gminnej Biblioteki Publicznej w Szczebrzeszynie jest rozwijanie i zaspokajanie potrzeb czytelniczych społeczeństwa oraz upowszechniane wiedzy i rozwoju kultury, w szczególności gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych, w tym materiałów dotyczących regionu; organizowanie i prowadzenie różnych form pracy oraz upowszechnianie dorobku kulturalnego gminy i regionu. MGBP prowadzi digitalizację starych zdjęć, wspomnień a także ważnych dokumentów z punktu widzenia wydarzeń historycznych. To metoda archiwizacji oddolnej, gdzie historia miejsca i wydarzeń pokazywana jest z perspektywy zwykłego człowieka, który jest związany z danym miejscem. Biblioteka zabezpiecza prywatne zbiory w formie elektronicznej, a po opracowaniu merytorycznym prezentuje w formie wystaw, prezentacji lub publikacji, w tym na stronie internetowej. Zgromadzony materiał jest także podstawą do prowadzenia zajęć o tematyce regionalnej w szkołach.

Ekspozycja pod nazwą „**Muzeum Starych Zegarów" w Szczebrzeszynie** powstała z inicjatywy i w oparciu o kolekcję zegarów zgromadzonych przez prywatnego kolekcjonera pana Leszka Marka

Dudę. Przewodnim tematem zbioru są zegary wahadłowe wiszące, wyłącznie typu szwarcwaldzkiego. ich wspólna charakterystyczna cechą jest mechanizm metalowo – drewniany z napędem łańcuszkowym i ciężarkami.

WW. jednostki prowadzą działalność edukacyjną i kulturalną. Organizowane są często wydarzenia kulturalne, spotkania, lekcje biblioteczne, wystawy tematyczne, spotkania autorskie, konkursy rękodzieła, uroczystości patriotyczne.

Mieszkańcy gminy mają możliwość korzystania z imprez rodzinnych i okolicznościowych o zasięgu lokalnym i ogólnopolskim takimi jak: Festiwal Języka Polskiego w Szczebrzeszynie, Dni Chrząszczowego Grodu, coroczne gminne dożynki.

6.7. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome to głównie wyposażenie kościołów. Jest to zbiór otwarty. Zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczna lub naukową (art. 3 pkt.1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

6.8. Zabytki w zbiorach muzealnych

Zabytki w zbiorach muzealnych podlegają ochronie na mocy ustawy z dnia 21 listopada 1996r. o muzeach. Muzea realizując misje gromadzenia i zabezpieczania zbiorów pełnia jednocześnie rolę edukacyjna i mają swój udział zarówno w badaniach, dokumentowaniu, jak i promowaniu dziedzictwa kulturowego. Na terenie gminy Szczebrzeszyn nie ma takich obiektów.

7. GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1. zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
2. inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
3. inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta

Gminna ewidencja zabytków miasta i gminy Szczebrzeszyn została sporządzona w 2018r. i wprowadzona Zarządzeniem Burmistrza Szczebrzeszyna z dnia 10 grudnia 2018r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków. Wykaz obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków

stanowią – obiekty nieruchome oraz stanowiska archeologiczne. Ewidencja jest na bieżąco aktualizowana.

7.1. Obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Szczebrzeszyn

Do Ewidencji Zabytków Gminy Szczebrzeszyn wpisane są następujące zabytki znajdujące się na terenie gminy Szczebrzeszyn:

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
1.	BODACZÓW	Cmentarz wojenny z I wojny światowej	Bodaczów na działce geodez.: 1459 obręb: BODACZÓW Id działki: 062013_5.0001.1459	1915 r.	Nr rej. A/1576		
2.	BODACZÓW	Kapliczka przydrożna św. Jana Nepomucena	Bodaczów nr 2 na działce geodez.: 1385 obręb: BODACZÓW Id działki: 062013_5.0001.1385	1907 r.			X
3.	BODACZÓW	Kapliczka przydrożna	Bodaczów nr 70 na działce geodez.: 500 obręb: BODACZÓW Id działki: 062013_5.0001.500	1913 r.			X
4.	BODACZÓW	Kapliczka przydrożna	Bodaczów nr 82 na działce geodez.: 367 obręb: BODACZÓW Id działki: 062013_5.0001.367	pocz. XX w.			X
5.	BODACZÓW	Kapliczka przydrożna	Bodaczów nr 154C na działce geodez.: 3575/2 obręb: BODACZÓW Id działki: 062013_5.0001.3575/2	1905 r.			X
6.	BRODY DUŻE	Czworak, ob. dom mieszkalny	Brody Duże nr 10 na działce geodez.: 450 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.450	k. XIX w.		X	
7.	BRODY DUŻE	Leśniczówka tzw. szlakówka, ob. dom mieszkalny	Brody Duże nr 1 na działce geodez.: 194/2 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.194/2	k. XIX w.		X	

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
8.	BRODY DUŻE	Kapliczka przydrożna	Brody Duże na działce geodez.: 115/1 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.115/1	XIX/XX w.			X
9.	BRODY DUŻE	Kapliczka przydrożna	Brody Duże na działce geodez.: 467 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.367	pocz.. XX w.			X
10.	BRODY DUŻE	Kapliczka przydrożna	Brody Duże nr 37 na działce geodez.: 6 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.6	I poł.. XX w.			X
11.	BRODY DUŻE	Kapliczka przydrożna Św. Jana Nepomucena	Brody Duże nr 68 na działce geodez.: 23 obręb: BRODY DUŻE Id działki: 062013_5.0002.23	1906 r..			X
12.	BRODY MAŁE	Kapliczka przydrożna	Brody Małe na działce geodez.: 465/1 obręb: BRODY MAŁE Id działki: 062013_5.0003.465/1	1948 r.			X
13.	BRODY MAŁE	Kapliczka przydrożna	Brody Małe nr 104 na działce geodez.: 532/2 obręb: BRODY MAŁE Id działki: 062013_5.0003.532/2	1905 r.			X
14.	BRODY MAŁE	Kapliczka przydrożna	Brody Małe na działce geodez.: 336/1 obręb: BRODY MAŁE Id działki: 062013_5.0003.336/1	pocz. XX w.			X
15.	KAWĘCZYN	Kapliczka przydrożna	Kawęczyn na działce geodez.: 827 (droga) obręb: KAWĘCZYN Id działki: 062013_5.0004.827	1905 r.			X
16.	KAWĘCZYN	Kapliczka przydrożna	Kawęczyn na działce geodez.: 1921 obręb: KAWĘCZYN Id działki: 062013_5.0004.1921	pocz. XX w.			X

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
17.	KAWĘCZYN	Kapliczka przydrożna	Kawęczyn na działce geodez.: 2814 obręb: KAWĘCZYN Id działki: 062013_5.0004.2814	1954 r.			X
18.	KAWĘCZYN	Kapliczka przydrożna	Kawęczyn nr 46A na działce geodez.: 161 obręb: KAWĘCZYN Id działki: 062013_5.0004.161	1905 r.			X
19.	NIEDZIELISKA	Kapliczka przydrożna Św. Jana Nepomucena	Niedzieliska na działce geodez.: 506 obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.506	pocz.. XX w.			X
20.	NIEDZIELISKA	Kapliczka przydrożna	Niedzieliska na działce geodez.: 506 (w granicy z działką 1254/1) obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.506 oraz 1254/1	1905 r.			X
21.	NIEDZIELISKA	Kapliczka przydrożna	Niedzieliska na działce geodez.: 542 obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.542	1900 r.			X
22.	NIEDZIELISKA	Kapliczka przydrożna	Niedzieliska na działce geodez.: 1283 obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.1283	I poł. XX w.			X
23.	NIEDZIELISKA	Kapliczka przydrożna	Niedzieliska na działce geodez.: 1403 obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.1403	pocz. XX w.			X
24.	NIEDZIELISKA	Leśniczówka Markowiczyzna Ordynacji Zamojskiej	Niedzieliska na działce geodez.: 3047 obręb: NIEDZIELISKA Id działki: 062013_5.0009.3047	XIX/XX w.			X
25.	NIEDZIELISKA KOLONIA	Kapliczka Św. Jana Chrzciciela	Niedzieliska-Kolonia na działce geodez.: 198 obręb: KOLONIA NIEDZIELISKA	XIX w. (przebud. koniec. XX w.)		X	

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
			Id działki: 062013_5.0010.198				
26.	SZCZEBRZESZYN	Układ urbanistyczny miasta Szczebrzeszyna	22-460 Szczebrzeszyn obręb: SZCZEBRZESZYN Id : 062013_4.0005.	XIV-XIX w.	Nr rej. A/642		
27.	SZCZEBRZESZYN	Cmentarz parafialny	22-460 Szczebrzeszyn ul. Cmentarna teren wpisany do rejestru zabytków na działkach geodez.: 347/1, 348, 360/1, 361/1, 407, 1090, oraz na działkach 1775, 403/1, 405/1 – nie objęte wpisem obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 347/1, 348, 360/1, 361/1, 407, 1090, 1775, 403/1, 405/1,	koniec XVIII w.	Nr rej. A/1496		
28.	SZCZEBRZESZYN	Kaplica cmentarna pw. Św. Leonarda na cmentarzu parafialnym	22-460 Szczebrzeszyn ul. Cmentarna na działce geodez.: 1090 obęb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 1090	1908 r.	Nr rej. A/1496		
29.	SZCZEBRZESZYN	Drzewostan na cmentarzu parafialnym	22-460 Szczebrzeszyn ul. Cmentarna teren wpisany do rejestru zabytków na działkach geodez.: 347/1, 348, 360/1, 361/1, 407, 1090, oraz na działkach 1775, 403/1, 405/1 – nie objęte wpisem obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 347/1, 348, 360/1, 361/1, 407, 1090, 1775, 403/1, 405/1,	XIX/XX w.	Nr rej. A/1496		
30.	SZCZEBRZESZYN	Mogiła zbiorowa z I wojny światowej na cmentarzu parafialnym	22-460 Szczebrzeszyn ul. Cmentarna na działce geodez.: 1090	1915 r.			X

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
			obęb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 1090				
31.	SZCZEBRZESZYN	Cmentarz żydowski	22-460 Szczebrzeszyn ul. Cmentarna na działce geodez.: 400 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.400	pocz. XVIII w.	Nr rej. A/1495		
32.	SZCZEBRZESZYN	Drzewostan na cmentarzu żydowskim	22-460 Szczebrzeszyn ul. Cmentarna na działce geodez.: 400 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.400	XIX/XX w.	Nr rej. A/1495		
33.	SZCZEBRZESZYN	Zespół klasztorny Franciszkanów	22-460 Szczebrzeszyn ul. dr Z. Klukowskiego 1 i 3 teren objęty wpisem do rejestru na działkach geodez.: 322/3, 323/6, 323/7 (część), 1084 (droga – część), 1768 (droga – część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 322/3, 323/6, 323/7 (część), 1084 (droga – część), 1768 (droga – część)	l. 1620-1638	Nr rej. A/1460		
34.	SZCZEBRZESZYN	Kościół pw. Św. Katarzyny w zespole klasztornym	22-460 Szczebrzeszyn ul. dr Z. Klukowskiego 1 na działkach geodez.: 322/3, 323/7 (część), obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 322/3, 323/7 (część)	1620-1638, 1883	Nr rej. A/1460		
35.	SZCZEBRZESZYN	Klasztor w zespole klasztornym	22-460 Szczebrzeszyn ul. dr Z. Klukowskiego 3 na działkach geodez.: 323/7 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 323/7	1638, 1841-1843	Nr rej. A/1460		
36.	SZCZEBRZESZYN	Mur oporowy w zespole klasztornym	22-460 Szczebrzeszyn ul. dr Z. Klukowskiego 1 i 3	XVII w.	Nr rej. A/1460		

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
			na działkach geodez.: 322/3, 1084 (droga – część), 1768 (droga – część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 322/3, 1084 (droga -część), 1768 (droga – część)				
37.	SZCZEBRZESZYN	Drzewostan w zespole klasztornym	22-460 Szczebrzeszyn ul. dr Z. Klukowskiego 1 i 3 teren objęty wpisem do rejestru na działkach geodez.: 322/3, 323/6, 323/7 (część), 1084 (droga – część), 1768 (droga – część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 322/3, 323/6, 323/7 (część), 1084 (droga – część), 1768 (droga – część)	XX w.	Nr rej. A/1460		
38.	SZCZEBRZESZYN	Cerkiew grecko-katolicka	22-460 Szczebrzeszyn ul. Cmentarna 1 B (wg. ewidencji budynków ul. Sądowa) na działce geodez.: 433 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.433	1560 r..	Nr rej. A/474		
39.	SZCZEBRZESZYN	Cmentarz przycerkiewny	22-460 Szczebrzeszyn ul. Cmentarna 1 B na działce geodez.: 433 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.433	XVI w.?	Nr rej. A/474		
40.	SZCZEBRZESZYN	Drzewostan w granicach cmentarza przycerkiewnego	22-460 Szczebrzeszyn ul. Cmentarna 1 B na działce geodez.: 433 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.433	XX w.	Nr rej. A/474		
41.	SZCZEBRZESZYN	Synagoga	22-460 Szczebrzeszyn ul. Sądowa 3 na działce geodez.: 427/10	XVII w. przeb. XVIII w.	Nr rej. A/475		

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
			obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.427/10				
42.	SZCZEBRZESZYN	Zespół kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	l. 1610-1620, XVII w., 1897	Nr rej. A/1462		
43.	SZCZEBRZESZYN	Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	l. 1610-1620, 1688, 1897-1898, 1945-1946	Nr rej. A/1462		
44.	SZCZEBRZESZYN	Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	XVII w., 1897-1898	Nr rej. A/1462		
45.	SZCZEBRZESZYN	Cmentarz kościelny w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	I poł. XVII w.	Nr rej. A/1462		
46.	SZCZEBRZESZYN	Drzewostan w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	XIX, XX w.	Nr rej. A/1462		
47.	SZCZEBRZESZYN	Ogrodzenie z bramką w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	1897 r.	Nr rej. A/1462		

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
48.	SZCZEBRZESZYN	Figura NMP w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na części działki geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596 (część)	XVII /XVIII w. ?	Nr rej. A/1462		
49.	SZCZEBRZESZYN	Plebania w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Mikołaja Biskupa	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na działce geodez.: 596 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.596	2 poł.XIX w.,			X
50.	SZCZEBRZESZYN	Zespół szkół Zamoyskich	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na działkach geodez.: 284/1, 284/2, 285 (część), 638/1 (część), 638/3, 638/4, 639/1, 640, 1092 (droga – część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 284/1, 284/2, 285 (część), 638/1 (część), 638/3, 638/4, 639/1, 640, 1092 (część)	l. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
51.	SZCZEBRZESZYN	Budynek główny w zespole szkolnym, ob. Zespół Szkół	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska nr 70 na działkach geodez.: 284/2, obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/2	l. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
52.	SZCZEBRZESZYN	Oficyna – internat męski w zespole szkolnym, ob. Państwowa Szkoła Muzyczna	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska nr 70C na działkach geodez.: 284/1, obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/1	l. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
53.	SZCZEBRZESZYN	Oficyna – internat żeński w zespole szkolnym, ob. Zespół Szkół	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska nr 70D na działkach geodez.: 284/2, obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/2	l. 1819-1822	Nr rej. A/1307		

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
54.	SZCZEBRZESZYN	Oficyna – Szkoła zawodowa w zespole szkolnym	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska nr 29 na działkach geodez.: 638/3, obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.638/3	l. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
55.	SZCZEBRZESZYN	Oficyna – Szkoła podstawowa w zespole szkolnym, ob. hotel, restauracja	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska nr 35 na działkach geodez.: 638/4, obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.638/4	l. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
56.	SZCZEBRZESZYN	Dziedziniec szkolny w zespole szkolnym, ob. w części ulica Zamojska	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na działkach geodez.: 284/1, 284/2, 638/3, 638/4, 1092 (droga – część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 284/1, 284/2, 638/3, 638/4, 1092 (część)	l. 1819-1822	Nr rej. A/1307		
57.	SZCZEBRZESZYN	Ogród szkolny w zespole szkolnym	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na działkach geodez.: 284/2, 285 (część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/2, 285 (część)	XIX, XX w.	Nr rej. A/1307		
58.	SZCZEBRZESZYN	Wzgórze zamkowe z ruinami zamku	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na działkach geodez.: 284/2, 285 (część) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/2, 285 (część)	XIV w.	Nr rej. C/88		
59.	SZCZEBRZESZYN	Ratusz	22-460 Szczebrzeszyn Plac Tadeusza Kościuszki 1 na działce geodez.: 1059/1 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 1059/1	1830 r.			X

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
60.	SZCZEBRZESZYN	Sąd Grodzki	2-460 Szczebrzeszyn ul. Sądowa 13 na działce geodez.: 419 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005. 419	k. XIX w.			X
61.	SZCZEBRZESZYN	Zespół cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczebrzeszyn ul. Słodka 1 na działkach geodez.: 275/6, 301, 307, 308/2, 315, 327/3, 328/2, 331, 340/1, 340/2, obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001. 275/6, 301, 307, 308/2, 315, 327/3, 328/2, 331, 340/1, 340/2	koniec XIX w. / pocz. XX w.		X	
62.	SZCZEBRZESZYN	Dom dyrektora cukrowni w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczebrzeszyn ul. Słodka 1 na działce geodez.: 327/3 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.327/3	1904 r.	Nr rej. A/1602		
63.	SZCZEBRZESZYN	Budynek biurowy w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczebrzeszyn ul. Słodka 3 na działce geodez.: 331 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.331	XIX/XX w.		X	
64.	SZCZEBRZESZYN	Świetlica pracownicza w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczebrzeszyn ul. Słodka (bez numeru) na działce geodez.: 328/2 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.328/2	k. XIX w. lub 1905 r.		X	
65.	SZCZEBRZESZYN	Budynek kierownika plantacji w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczebrzeszyn ul. Lipowa 4 na działce geodez.: 308/2 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.308/2	1928 r.		X	
66.	SZCZEBRZESZYN	Dom mieszkalny w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczebrzeszyn ul. Lipowa 6 na działce geodez.: 307	1921 r.		X	

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
			obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.307				
67.	SZCZEBRZESZYN	Dom mieszkalny w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska 218 na działce geodez.: 301 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.301	1910 r.		X	
68.	SZCZEBRZESZYN	Dom mieszkalny w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska 195 na działce geodez.: 275/6 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.275/6	1900 r.		X	
69.	SZCZEBRZESZYN	Dom mieszkalny w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczebrzeszyn ul. Słodka 2; ul. Krzywa 1a, Zamojska 224 na działkach geodez.: 340/2 (ul. Słodka 2 i Krzywa 1a), 340/1 (ul. Zamojska 224) obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.340/1, 340/2	1905 r.		X	
70.	SZCZEBRZESZYN	Dom mieszkalny w zespole cukrowni „Klemensów”	22-460 Szczebrzeszyn ul. Słodka 4 na działce geodez.: 315 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.315	1907 r.		X	
71.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna Św. Jana Nepomucena	22-460 Szczebrzeszyn ul. Partyzantów na działce geodez.: 1063/1 (droga) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.1063/1	XIX w.		X	
72.	SZCZEBRZESZYN	Symboliczna mogiła na zniszczonym cmentarzu z I wojny światowej	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na działce geodez.: 284/2 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.284/2	cmentarz 1915 r.?, mogiła II poł. XX w.			X
73.	SZCZEBRZESZYN	Cmentarz z I wojny światowej	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na działce geodez.: 3/2	1914 r.		X	

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
			obręb: PRZEDMIEŚCIE ZAMOJSKIE Id działki: 062013_4.0002.3/2				
74.	SZCZEBRZESZYN	Młyn wodny, ob. elektryczny	22-460 Szczebrzeszyn ul. Wierzbowa 1 na działce geodez.: 336 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.336	pocz. XX w.			X
75.	SZCZEBRZESZYN	Młyn motorowy, ob. elektryczny	22-460 Szczebrzeszyn ul. Lubelska 11 na działce geodez.: 707/2 obręb: PRZEDMIEŚCIE ZAMOJSKIE Id działki: 062013_4.0002.707/2	pocz. XX w.			X
76.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna słupowa	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na działce geodez.: 1092 (droga) obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0001.1092	1655, 1880 r.			X
77.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna	22-460 Szczebrzeszyn ul. Zamojska na działce geodez.: 286 obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.286	pocz. XX w.			X
78.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna	22-460 Szczebrzeszyn ul. Błonie nr 68 na działce geodez.: 1536 obręb: PRZEDMIEŚCIE BŁONIE Id działki: 062013_4.0003.1536	1906 r.			X
79.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna	22-460 Szczebrzeszyn ul. Partyzantów nr 20 na działce geodez.: 1783 obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.1783	1909 r.			X
80.	SZCZEBRZESZYN	Kapliczka przydrożna	22-460 Szczebrzeszyn skrzyżowanie ulic Trębackiej i Ogrodowej na działce geodez.: 1064/1	I poł. XX w.			X

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
			obręb: SZCZEBRZESZYN Id działki: 062013_4.0005.1064/1				
81.	SZCZEBRZESZYN	Pomnik upamiętniający 100 lecie śmierci Tadeusza Kościuszki	22-460 Szczebrzeszyn skrzyżowanie ulic Zamojskiej i Słodkiej na działce geodez.: 329 (droga) obręb: KLEMENSÓW Id działki: 062013_4.0001.329	1917 r.			X
82.	WIELĄCZA	Kapliczka przydrożna	Wielącza na działce geodez.: 183/2 obręb: WIELĄCZA WIEŚ Id działki: 062013_5.0011.183/2	1906 r.			X
83.	WIELĄCZA	Kapliczka przydrożna	Wielącza na działce geodez.: 127/7 obręb: WIELĄCZA WIEŚ Id działki: 062013_5.0011.127/7	1934 r.			X
84.	WIELĄCZA	Kapliczka przydrożna	Wielącza na działce geodez.: 127/11 obręb: WIELĄCZA WIEŚ Id działki: 062013_5.0011.127/11	1910 r. (?).			X
85.	WIELĄCZA	Kapliczka przydrożna	Wielącza nr 10 na działce geodez.: 660/2 obręb: WIELĄCZA WIEŚ Id działki: 062013_5.0011.660/2	1933 r.			X
86.	WIELĄCZA	Kapliczka przydrożna	Wielącza nr 103A na działce geodez.: 69/2 obręb: WIELĄCZA WIEŚ Id działki: 062013_5.0011.69/2	1907 r.			X
87.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Zespół kościelny pw. Św. Stanisława Biskupa	Wielącza Poduchowna nr 55A 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 120, część 119, część 133, część 277 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki:	1822-1826	Nr rej. A/315		

L.p.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES, NAZWA I NR OBRĘB, NR DZIAŁKI	DATOW.	Podstawa do włączenia do GEZ i ochrony prawnej		
					Rejestr zabytków	Woj. Ewid. Zabytków. Planowane do włączenia do WEZ	wniosek wójta
			062013_5.0002.120, 119, 133, 277				
88.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Kościół parafialny w zespole kościelnym pw. Św. Stanisława Biskupa – ob. nieużytkowany	Wielącza Poduchowna nr 55A 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 120 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki: 062013_5.0002.120	1822-1826	Nr rej. A/315		
89.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Dzwonnica w zespole kościelnym pw. Św. Stanisława Biskupa – ob. nieużytkowana	Wielącza Poduchowna nr 55A 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 120 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki: 062013_5.0002.120	1822-1826	Nr rej. A/315		
90.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Ogrodzenie w zespole kościelnym pw. Św. Stanisława Biskupa	Wielącza Poduchowna nr 55A 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 120 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki: 062013_5.0002.120	1826	Nr rej. A/315		
91.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Cmentarz kościelny w zespole kościelnym pw. Św. Stanisława Biskupa – ob. nieużytkowany	Wielącza Poduchowna nr 55A 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 120 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki: 062013_5.0002.120	XV w.	Nr rej. A/315		
92.	WIELĄCZA PODUCHOWNA	Cmentarz parafialny	Wielącza Poduchowna 22-460 Wielącza Poduchowna na działce geodez.: 119 obręb: WIELĄCZA PODUCHOWNA Id działki: 062013_5.0002.119	XIX w.		X	
93.	Szczebrzeszyn	Wiatrak Wieżowy - Koźlak	Szczebrzeszyn Działka ewidencyjna 327/1 obręb: Klemensów	XIX/1948		x	

7.2. Zabytki archeologiczne

Zabytkiem archeologicznym jest każdy ślad działalności człowieka znajdujący się w ziemi lub pod wodą, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową – tak tego rodzaju zabytki definiuje ustawa. Można wyróżnić dwa typy zabytków archeologicznych – ruchome i nieruchome. Zabytki ruchome to przedmioty związane z działalnością człowieka w przeszłości. Z perspektywy nauki i dziedzictwa znacznie ważniejsze są jednak archeologiczne zabytki nieruchome, tj. stanowiska archeologiczne, czyli zespoły obiektów o charakterze kultowym, grobowym, mieszkalnym lub gospodarczym, otaczający je układ warstw glebowych oraz znajdujące się w nich zabytki ruchome.
Ochrona dziedzictwa archeologicznego z zasadzie powinna polegać na zachowaniu stanowisk archeologicznych w stanie nienaruszonym. Dziedzictwo archeologiczne jest nieodnawialne, ponieważ nie da się odtworzyć raz naruszonego układu warstw. Jedynym sposobem ochrony takiego zasobu jest zachowanie miejsc zalegania zabytków w stanie nienaruszonym, tak, aby kolejne pokolenia mogły poznawać swoją przeszłość, stosując coraz bardziej skuteczne, a jednocześnie mniej inwazyjne metody badawcze. Dotyczy to także archeologicznych badań wykopaliskowych, które są dopuszczalne tylko na stanowiskach zagrożonych zniszczeniem, np. w wyniku planowanej inwestycji budowlanej. Oczywiście nie jest możliwe zachowanie w ten sposób wszystkich zabytków archeologicznych, pozostawianie stanowisk in situ może dotyczyć jedynie terenów szczególnie cennych.
Na terenie gminy Szczebrzeszyn znajduje się 135 stanowisk archeologicznych. Znajdują się one w miejscowościach: Bodaczów, Brody Duże, Brody Małe, Kawęczyn, Kawęczynek, Kąty Pierwsze, Wielącza Kolonia, Niedzieliska, Niedzieliska Kolonia, Szczebrzeszyn, Wielącza, Wielącza Poduchowna.
Obszar gminy znajduje się na 4 obszarach AZP: 88-86; 89-85; 89-86; 90-85; 90-86. Zainwentaryzowano 135 stanowisk archeologicznych, na obszarze których wyróżniono materiał zabytkowy z epoki: pradzieje - ślad osadnictwa; epoka brązu osada; neolit – ślad osadnictwa, okres lateński – ślad osadnictwa; okres wpływów rzymskich – osada; wczesne średniowiecze - osada, okres staropolski (XVII-XVIII w.) – osada;

Spis stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Szczebrzeszyn.
***WEZ – Wojewódzka Ewidencja Zabytków**

	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCOWOŚĆ NA KARCIE KESA	OBSZAR AZP	NR ST. W MIEJSCOW.	NR ST. NA OBSZARZE	POWÓD UJĘCIA W GEZ
1.	BODACZÓW	Bodaczów	88-86	1	6	WEZ
2.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	2	1	WEZ
3.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	11	12	WEZ
4.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	12	13	WEZ
5.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	13	14	WEZ
6.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	14	15	WEZ
7.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	15	16	WEZ

	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCOWOŚĆ NA KARCIE KESA	OBSZAR AZP	NR ST. W MIEJSCOW.	NR ST. NA OBSZARZE	POWÓD UJĘCIA W GEZ
8.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	16	17	WEZ
9.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	17	18	WEZ
10.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	18	19	WEZ
11.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	19	20	WEZ
12.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	20	21	WEZ
13.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	21	22	WEZ
14.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	22	23	WEZ
15.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	23	24	WEZ
16.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	24	25	WEZ
17.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	25	26	WEZ
18.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	26	27	WEZ
19.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	27	28	WEZ
20.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	28	29	WEZ
21.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	29	30	WEZ
22.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	30	31	WEZ
23.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	31	32	WEZ
24.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	32	33	WEZ
25.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	33	34	WEZ
26.	BODACZÓW	Bodaczów	89-86	34	35	WEZ
27.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-85	1	17	WEZ
28.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-85	2	22	WEZ
29.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-85	3	23	WEZ
30.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-85	4	24	WEZ
31.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-85	5	26	WEZ
32.	BRODY DUŻE	Niedzieliska Kolonia	89-86	1	36	WEZ
33.	BRODY DUŻE	Niedzieliska Kolonia	89-86	2	37	WEZ
34.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	6	38	WEZ
35.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	7	39	WEZ
36.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	8	40	WEZ
37.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	9	41	WEZ
38.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	10	42	WEZ
39.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	11	43	WEZ
40.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	12	44	WEZ
41.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	13	45	WEZ
42.	BRODY DUŻE	Brody Duże	89-86	14	46	WEZ
43.	BRODY MAŁE	Brody Małe	89-85	1	16	WEZ
44.	BRODY MAŁE	Brody Małe	89-85	2	19	WEZ
45.	BRODY MAŁE	Brody Małe	89-85	3	20	WEZ
46.	BRODY MAŁE	Brody Małe	89-85	4	21	WEZ
47.	BRODY MAŁE	Brody Małe	89-85	5	25	WEZ
48.	BRODY MAŁE	Brody Małe	90-85	6	1	WEZ
49.	KAWĘCZYN	Kawęczyn	89-85	1	30	WEZ
50.	KAWĘCZYN	Kawęczyn	89-85	2	31	WEZ
51.	KAWĘCZYN	Kawęczynek	90-85	2	20	WEZ
52.	KĄTY PIERWSZE	Kąty I	88-86	1	51	WEZ

	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCOWOŚĆ NA KARCIE KESA	OBSZAR AZP	NR ST. W MIEJSCOW.	NR ST. NA OBSZARZE	POWÓD UJĘCIA W GEZ
53.	KĄTY PIERWSZE	Kąty I	89-86	2	81	WEZ
54.	KĄTY PIERWSZE	Kąty I	89-86	3	82	WEZ
55.	KĄTY PIERWSZE	Kąty I	89-86	4	83	WEZ
56.	KĄTY PIERWSZE	Kąty I	89-86	5	84	WEZ
57.	KOLONIA-WIELĄCZA	Wielącza Kolonia	88-86	1	31	WEZ
58.	KOLONIA-WIELĄCZA	Wielącza Kolonia	88-86	2	32	WEZ
59.	KOLONIA-WIELĄCZA	Wielącza Kolonia	88-86	3	33	WEZ
60.	KOLONIA-WIELĄCZA	Wielącza Kolonia	88-86	4	34	WEZ
61.	KOLONIA-WIELĄCZA	Wielącza Kolonia	88-86	5	35	WEZ
62.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	1	48	WEZ
63.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	2	57	WEZ
64.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	3	58	WEZ
65.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	4	59	WEZ
66.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	5	60	WEZ
67.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	6	61	WEZ
68.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	7	62	WEZ
69.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	8	63	WEZ
70.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	9	64	WEZ
71.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	10	65	WEZ
72.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	11	66	WEZ
73.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	12	67	WEZ
74.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	13	68	WEZ
75.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	14	69	WEZ
76.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	15	70	WEZ
77.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	16	71	WEZ
78.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	17	72	WEZ
79.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	18	73	WEZ
80.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	19	74	WEZ
81.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	20	75	WEZ
82.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	21	76	WEZ
83.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	22	77	WEZ
84.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	23	78	WEZ
85.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	24	79	WEZ
86.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	89-86	25	80	WEZ
87.	NIEDZIELISKA	Niedzieliska	90-86	12	7	WEZ
88.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	3	47	WEZ
89.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	4	49	WEZ
90.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	5	50	WEZ
91.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	6	51	WEZ
92.	NIEDZIELISKA KOL	Niedzieliska Kolonia	89-86	7	52	WEZ
93.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	8	53	WEZ
94.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	9	54	WEZ
95.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	10	55	WEZ
96.	NIEDZIELISKA KOL.	Niedzieliska Kolonia	89-86	11	56	WEZ
97.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	1	1	WEZ

	MIEJSCOWOŚĆ	MIEJSCOWOŚĆ NA KARCIE KESA	OBSZAR AZP	NR ST. W MIEJSCOW.	NR ST. NA OBSZARZE	POWÓD UJĘCIA W GEZ
98.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	2	2	WEZ
99.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	3	4	WEZ
100.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	4	5	WEZ
101.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	5	6	WEZ
102.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	6	7	WEZ
103.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	7	8	WEZ
104.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	8	9	WEZ
105.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	9	10	WEZ
106.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	10	11	WEZ
107.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	11	12	WEZ
108.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	12	13	WEZ
109.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	13	14	WEZ
110.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	14	15	WEZ
111.	SZCZEBRZESZYN	Błonie	89-85	1	18	WEZ
112.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	15	17	WEZ
113.	SZCZEBRZESZYN	Błonie	89-85	2	28	WEZ
114.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	16	29	WEZ
115.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	17	32	WEZ
116.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	18	33	WEZ
117.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	19	34	WEZ
118.	SZCZEBRZESZYN	Szczebrzeszyn	89-85	20	35	WEZ
119.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	1	36	WEZ
120.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	2	37	WEZ
121.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	3	38	ROŻKI
122.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	4	39	WEZ
123.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	5	40	WEZ
124.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	6	41	WEZ
125.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	7	42	WEZ
126.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	8	43	WEZ
127.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	9	44	WEZ
128.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	10	45	WEZ
129.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	11	46	WEZ
130.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	12	47	WEZ
131.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	13	48	WEZ
132.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	14	49	WEZ
133.	WIELĄCZA	Wielącza	88-86	15	50	WEZ
134.	WIELĄCZA PODUCHOWN	Wielącza Poduchow	88-86	1	52	WEZ
135.	WIELĄCZA PODUCHOWN	Wielącza Poduchow	88-86	2	53	WEZ

8. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Analiza szans i zagrożeń oraz mocnych i słabych stron wynika z oceny stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez gminę Szczebrzeszyn polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego stanowi pierwszy krok w kierunku absorpcji środków unijnych. Jest ona podstawą studium wykonalności projektu. Umożliwia ona zdefiniowanie rzeczywistych potrzeb jednostki, przez co pozyskiwane środki będą przyczyniały się do jej faktycznego rozwoju i wkomponowywały się w całościową strategię działalności JST. Jest wynikiem spostrzeżeń pracowników Urzędu Miejskiego, lokalnych liderów i mieszkańców. Analizując stan krajobrazu kulturowego gminy Szczebrzeszyn rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

Mocne strony:

1) bogata historia i dziedzictwo kulturowe miasta,
2) położenie na Roztoczu – terenie atrakcyjnym turystycznie i krajobrazowo,
3) atrakcyjność zasobów przyrodniczych, kulturowych i zabytkowych,
4) rosnące zapotrzebowanie na tradycyjne lokalne oraz ekologiczne produkty żywnościowe,
5) zachowane tradycje świąt kościelnych wraz z obrzędowością,
6) wzrost zainteresowania turystyką na Roztoczu,
7) dobry stan większości zabytków,
8) obiekty sakralne o charakterze zabytkowym i dużej wartości historycznej,
9) aktywna działalność instytucji, stowarzyszeń, kół, zespołów itp. prowadzących działalność w zakresie kultury, edukacji,
10) aktualne studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Słabe strony:

1) pogarszający się stan techniczny części obiektów zabytkowych,
2) ciężki tranzytowy ruch drogowy wywołujący drgania gruntu mogące uszkodzić konstrukcję budynków,
3) niewystarczające środki budżetowe gminy,
4) niedostateczne oznakowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków,
5) niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytej opieki nad zabytkami,
6) brak zainteresowania właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych ich stanem technicznym ,
7) niewłaściwe prowadzenie remontów lub modernizacji obiektów zabytkowych,

8) akty wandalizmu.

Szanse:

1) wykorzystanie na kulturę środków zewnętrznych pochodzących m. in. z funduszy Unii Europejskiej,
2) zwiększenie dostępności kapitałów i środków pochodzących z budżetu państwa i Unii Europejskiej,
3) organizowanie imprez sportowo-kulturalnych zwłaszcza o zasięgu ponadlokalnym,
4) korzystne warunki dla rozwoju turystyki z wszechstronnym wykorzystaniem zasobu i wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego,
5) wzbogacenie szlaków turystycznych o miejsca i obiekty zabytkowe,
6) prezentacja dziedzictwa kulturowego przy wykorzystania technik informatycznych oraz ich publikacja na stronie internetowej gminy,
7) uwzględnienie potrzeb ochrony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
8) wzrost zainteresowania wypoczynkiem na wsi, rozwój agroturystyki i turystyki tematycznych zainteresowań.

Zagrożenia:

1) niesystematyczna i niewystarczająca konserwacja i modernizacja istniejącej infrastruktury turystycznej,
2) rosnące koszty rewitalizacji obiektów zabytkowych,
3) brak zaangażowania mieszkańców w ochronę dziedzictwa kulturowego,
4) niewystarczające środki na renowację zabytkowych obiektów,
5) konkurencja na rynku turystyki w regionie,
6) niszczejąca zabytkowa architektura drewniana,
7) samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich.

9. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Celem strategicznym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami opracowanego w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków, jest stworzenie wieloletniej strategii ochrony zabytków znajdujących się na terenie gminy Szczebrzeszyn.

Misją gminy Szczebrzeszyn, w kontekście zachowania i ochrony jej dziedzictwa kulturowego jest:

„świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego, poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych, a także racjonalne wykorzystanie istniejących zasobów dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy”.

Jakość przestrzeni publicznych, krajobrazu i architektury ma istotny wpływ na warunki życia mieszkańców. Wymaga to przyjęcia integralnego podejścia do rozwoju gminy w jego aspektach ekonomicznym, społecznym, ekologicznym i kulturowym, poprzez współpracę elementów systemu administracyjnego i politycznego oraz przedstawicieli społeczeństwa i sektora prywatnego. Pamiętać należy , że działania te mają charakter wieloletni i muszą być dostosowane do możliwości finansowych gminy. Priorytety określone w Programie stanowią propozycje, które będą realizowane z inicjatywy władz gminnych. Realizacja zdefiniowanych i wytyczonych celów w tym zakresie powinna pomóc Gminie Szczebrzeszyn w zachowaniu dziedzictwa kulturowego.

Cel 1: Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych na terenie gminy.

1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

1) Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy.
2) Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych do nowych funkcji.
3) Podejmowanie starań o uzyskanie środków finansowych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy pochodzących ze środków unijnych i budżetu państwa.
4) Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach zabytkowych niebędących własnością gminy.
5) Ochrona stanowisk archeologicznych poprzez zachowanie ich w stanie istniejącym z zakazem ingerencji mechanicznej w ich strukturę. Obowiązek ochrony odkrytych przypadkowo znalezisk, zabezpieczenia ich i powiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o dokonanych odkryciach.
6) Upublicznianie w lokalnych mediach informacji o odkryciach archeologicznych w celu kształtowania właściwych wzorów zachowań wobec materialnych pozostałości dziedzictwa kulturowego.
7) Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Lublinie, Delegatura w Zamościu w zakresie dbałości o obiekty zabytkowe.

2. Wzrost poczucia tożsamości i świadomości lokalnej mieszkańców.

1) Zaangażowanie lokalnej społeczności w działania dotyczące rewitalizacji przestrzeni publicznej poprzez wspomaganie organizacji zajęć szkolnych zwiększających świadomość młodzieży o zabytkowych walorach gminy. Organizacja zajęć na temat zabytków, ich roli oraz wartości z punktu widzenia historii i współczesności celem kształtowania regionalnej tożsamości kulturowej.
2) Organizowanie lekcji poświęconych tradycji kulturalnej gminy i regionu.
3) Inicjowanie i pomoc w tworzeniu ekspozycji o charakterze regionalnym w placówkach oświatowych, instytucjach kultury, które przybliżałyby młodemu pokoleniu wydarzenia z przeszłości, stare zwyczaje i obrzędowość.
4) Wspieranie digitalizacji zasobów dziedzictwa kulturowego gminy – zainicjowanego przez Miejsko -Gminną Bibliotekę Publiczną w Szczebrzeszynie projektu skanowania zdjęć z archiwów prywatnych, celem kształtowania tożsamości regionalnej w oparciu o wydarzenia historyczne, tradycje, uroczystości itp.

5) Wspieranie dokumentowania w postaci zapisów cyfrowych występów zespołów folklorystycznych, śpiewaczych wraz z archiwizowaniem pozyskanych dokumentacji.
6) Wspieranie twórczości ludowej, zarówno materialnej jak i niematerialnej – zwyczaje, przyśpiewki, tańce, tradycyjne wyroby kulinarne, dawne zajęcia i prace, z wykorzystaniem tradycyjnych narzędzi i organizacji pracy.
7) Upowszechnianie wiedzy o prawach i obowiązkach właścicieli obiektów zabytkowych na stronach internetowych gminy; upowszechnianie dobrych praktyk konserwatorskich.

Cel 2: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy

1. Wzbogacenie oferty działań kulturalnych z wykorzystaniem obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego gminy:
   1) Rewitalizacja gminnych obiektów zabytkowych celem stworzenia przestrzeni publicznej służącej mieszkańcom gminy.
   2) Wspieranie turystyki rowerowej i pieszej poprzez wytyczenie i oznakowanie szlaków pieszych i rowerowych na terenach atrakcyjnych przyrodniczo i kulturowo.
   3) Wspieranie działalności lokalnych stowarzyszeń i grup nieformalnych realizujących projekty i działania w zakresie promocji lokalnych tradycji i dziedzictwa kulturowego.
   4) Podjęcie inicjatywy w celu wypracowania z lokalną społecznością lokalnego produktu kulinarnego i jego zarejestrowanie.
   5) Współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego regionu poprzez organizację wspólnych imprez, rajdów i spotkań.

2. Edukacja i popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy Szczebrzeszyn;.
   1) Promocja gminy poprzez rozpowszechnianie informacji o jej atrakcjach turystycznych.
   2) Oznakowanie cennych przyrodniczo i kulturowo obiektów (tablice informacyjne z krótką charakterystyką).
   3) Udostępnianie informacji o zabytkach i działaniach promocyjnych na stronie internetowej Urzędu Miejskiego.
   4) Dbałość o istniejące szlaki turystyczne i ich promocja.
   5) Rozwój bazy turystycznej gminy.

Cel 3: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego.

1. Współpraca z właścicielami obiektów zabytkowych i informowanie o zasadach dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami.
2. Informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwości pozyskiwania środków na odnowę zabytków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

3. Merytoryczna pomoc właścicielom zabytków w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o przyznanie środków na odnowę zabytku z funduszy unijnych, budżetu państwa oraz dotacji samorządowych,
4. Systematyczna aktualizacja zasobów gminnej ewidencji zabytków.

10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU

Niniejszy program jest skierowany przede wszystkim do społeczności lokalnej, dzięki akceptacji i współpracy, której realizacja jego celów będzie miała szanse powodzenia i w konsekwencji przyniesie wymierne korzyści. Podstawowym założeniem dokumentu jest współdziałanie władz gminy, jej jednostek organizacyjnych, właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych, parafii, organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, a także indywidualnych osób, dla których celem jest osiągnięcie określonych tu celów.

Instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych i opartych na nich działań w ramach finansów publicznych i instrumentów prawno-ekonomicznych. W celu jego realizacji należy wykorzystywać następujące instrumenty:

1. **Prawne**, wynikające z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
2. **Finansowe,** obejmujące między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli obiektów zabytkowych;
3. **koordynacji,** obejmujące między innymi
4. **społeczne,** obejmujące między innymi działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, kościołami, z sąsiednimi gminami oraz powiatem.
5. **kontrolne,** obejmujące między innymi aktualizacje gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Koordynacja realizacji zadań związanych z ochroną zabytków spoczywa na Urzędzie Miejskim w Szczebrzeszynie . Zadania Gminy w tym zakresie:

1) dysponowanie pełną i stale aktualizowaną bazą danych w zakresie zasobów zabytkowych gminy,
2) uwzględnienie potrzeb i wymagań ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym i planach rozwoju gminy
3) eliminowanie zagrożeń dla obiektów zabytkowych,
4) utrzymywanie obiektów zabytkowych stanowiących własność gminy i gminnych jednostek organizacyjnych we właściwym stanie technicznym

5) współpraca z instytucjami, stowarzyszeniami, osobami prywatnymi, firmami w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego gminy, w szczególności na zasadach partycypacji społecznej,
6) promocji gminy poprzez popularyzowanie idei ochrony i poszanowania obiektów zabytkowych, szczególnie wśród dzieci i młodzieży,
7) podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków archeologicznych.
8) udzielanie z budżetu gminy dotacji celowych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach umieszczonych w rejestrze zabytków
9) udzielenie pomocy (wsparcia finansowego, pomocy merytorycznej) właścicielom i użytkownikom obiektów zabytkowych , którzy podejmują się prac remontowych, modernizacyjnych mających na celu poprawę stanu technicznego budynków, bezpieczeństwa, estetyki,
10) współpracy przy organizacji imprez kulturalnych, naukowych, turystycznych i rekreacyjnych,
11) współpracy z instytucjami i organizacjami zainteresowanymi ochroną zabytków przy ubieganiu się o środki zewnętrzne (krajowe, unijne i pochodzące od inwestorów).

11. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU

Proces osiągania celów wytyczonych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami będzie monitorowany poprzez analizę stopnia jego realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo przez Burmistrza, zgodnie z ustaleniami wynikającymi z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

z realizacji programu zostanie sporządzone co dwa lata sprawozdanie, które zostanie przedstawione Radzie Miejskiej w Szczebrzeszynie. Wykonanie sprawozdania zostanie poprzedzone ocena poziomu realizacji programu, uwzględniająca wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu oraz efektywność jego wykonania.

Ocena poziomu realizacji Programu winna uwzględniać min.:

1) bieżący monitoring gminnej ewidencji zabytków uwzględniający informacje o stanie zachowania obiektów, zmianach lokalizacyjnych, zmianach stosunków własnościowych;
2) ocenę zaawansowania prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych;
3) ocenę prac związanych z opracowaniem aktów prawa miejscowego dla terenów o wysokich wartościach kulturowych;
4) ocenę aktywności kulturalnej lokalnej społeczności, w tym ocena przedsięwzięć folklorystycznych i zainteresowań tradycyjnych rękodziełem, kuchnia regionalną,
5) ocenę aktywności placówek kulturalnych (MDK, MGBP),
6) ocenę wykorzystania i funkcjonowania szlaków turystycznych oraz towarzyszącej im infrastruktury,

7) ocenę realizacji programu w zakresie edukacji i promocji zabytków, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technik informatycznych,
8) ocenę kontaktów z właścicielami obiektów w zakresie działań zmierzających do rewitalizacji obiektów zabytkowych.

Spodziewane rezultaty realizacji programu:

1) Powstrzymanie degradacji obiektów zabytkowych i wzrost estetyki przestrzeni,
2) Określenie zasad zagospodarowania i adaptacji zabytków oraz nadawania im nowych funkcji w celu zwiększenia ich atrakcyjności komercyjnej i turystycznej,
3) Podniesienie świadomości społeczeństwa odnoście potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego,
4) Aktywizowanie społeczności wiejskiej z celu zachowania dziedzictwa kulturowego,
5) Realizacja zasad partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze adaptacji zabytków do nowych funkcji,
6) Dostęp do informacji o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym gminy,
7) Wzmocnienie identyfikacji mieszkańców z miejscem zamieszkania,
8) Rozwój społeczno-gospodarczy gminy w oparciu o jej dziedzictwo kulturowe.

12. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU

Wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są obowiązujące zasady zapisane w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zobowiązują one osoby fizyczne lub jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego do finansowania, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy zabytkach. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkami jest jej zadaniem własnym.

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł zewnętrznych, zarówno krajowych i zagranicznych.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane z następujących źródeł:

1. Środki własne budżetowe gminy na realizację prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowalnych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, w tym na :
    1) obiekty będące własnością Gminy lub pozostające w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych;
    2) udzielanie dotacji dla właścicieli zabytku wpisanego do rejestru zabytków;

2. Budżet Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 74 i art. 80 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy;

3. Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace zgodnie z art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r.

4. Dotacje Ministra Kultury oraz programy Operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

5. Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego www.mkidn.gov.pl

6. Fundusz Kościelny w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji,

7. Dotacje z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na dofinansowania konserwacji zabytkowych parków wpisanych do rejestru zabytków oraz dofinansowanie publikacji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

8. Dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów niezaliczanych do sektora finansów publicznych;

9. Dotacje powiatowe;

10. Dochody własne instytucji kultury;

11. Środki prywatne (osób fizycznych, stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych, związków wyznaniowych);

12. Środki europejskie

1) środki z funduszy europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
2) środki z funduszy europejskich, dystrybuowane na poziomie województwa,
3) środki z europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej;
4) źródła pozaunijne – Mechanizm Norweski i Funduszu EOG.

Informacje dotyczące programów, w szczególności Programu Fundusze Europejskie dla Lubelskiego 2021-2027

1) https://rpo.lubelskie.pl/dowiedz-sie-wiecej-o-programie/fundusze-europejskie-2021-2027/
2) Informacje dotyczące wspólnej polityki Rolnej WPR 2021-2027 https://ksow.pl/programy/wpr-2021-2027
3) Informacje dotyczące programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)

https://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/fers/

4) Informacje dotyczące programu operacyjnego Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS) https://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-2021-2027/feniks/
5) Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych" www.fundusze.ngo.pl
6) Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/partnerstwo-publiczno-prywatne

13. PLANOWANE ZABIEGI ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW w GMINIE SZCZEBRZESZYN

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U z 2018r. poz. 2067) w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Planowane działania związane z ochroną i opieką nad zabytkami, na najbliższe lata z udziałem środków gminnych to:

- Zagospodarowanie wzgórza zamkowego w Szczebrzeszynie przy ul. Doktora Zygmunta Klukowskiego.

Zakończenie inwestycji – 2024

- Rewitalizacja Centrum Gminy,
- Rewitalizacja obszarów zdegradowanych, realizowanych na podstawie gminnych programów rewitalizacji.
- Monitoring i zabezpieczenie obiektów infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń,

14. Bibliografia

1. Praca zbiorowa pod redakcją Reginy Smoter Grzeszkiewicz i Bogusława Garbacika – Dzieje gminy Szczebrzeszyn
2. Małgorzata Koczon – Planowane działania dotyczące ochrony dziedzictwa narodowego
3. Aleksander Przysada – Szczebrzeszyn miasto wielokulturowe

4. Małgorzata Piłat, Aneta Bartoszczyk – Trochimiuk, Tomasz Hasiec, Kinga Kołodziejczyk, Anna Samulak, Magdalena Sobczuk - Szczebrzeszyn wspomnień. Wycinki historii Szczebrzeszyna widziane oczami mieszkańców.
5. Romuald Kołodziejczyk – 900 lat Szczebrzeszyna.
6. Romuald Kołodziejczyk – Historia Szczebrzeszyna, pradzieje.